

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalouden koulutusohjelma / Julkishallinto ja juridiikka

Marjo-Riikka Markkanen

HARMAA TALOUS –

TARKASTELEN KOHTEENA PIENTALORAKENTAMINEN KOUVOLASSA

Opinnäytetyö 2012

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalous

MARJO-RIIKKA MARKKANEN

Harmaa talous – tarkastelun kohteena pientalorakentaminen Kouvolassa

Opinnäytetyö

57 sivua + 3 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Päivi Ollila

Toimeksiantaja

Rakennusliitto ry

Maaliskuu 2012

Avainsanat

harmaa talous, pientalorakentaminen, pimeä palkka, rakennusala

Harmaa talous on toimintaa, jossa jätetään lakisääteiset maksut maksamatta. Harmaata taloutta esiintyy eniten rakennus-, kuljetus-, majoitus- ja ravitsemisalalla. Tämän opinnäytetyön tarkoitus on antaa laaja kuva harmaasta taloudesta Suomessa. Työn teoriaosassa käsitellään harmaan talouden eri osa-alueita painottuen rakennusalan harmaaseen talouteen. Rakennusosalalla harmaan talouden liikevaihdon on arvioitu olevan 400–500 miljoonaa euroa vuodessa.

Teoriaosaa syventämään tehtiin kysely. Kysely lähetettiin henkilöille, jotka olivat rakentaneet omakotitalon Kouvolaan vuonna 2011. Tavoitteena oli selvittää käytetyn pimeän työvoiman määrää, rakennuttajien asenteita pimeää työvoimaa kohtaan ja myös rakennuttajien tietämystä pimeän työvoiman käytön haitoista tiedusteltiin. Omakotitalon rakentajilta kysyttiin myös ideoita pimeän palkan maksun estämiseen ja mielipidettä mahdollisesti tulevaa omakotitalonrakentajien ilmoitusvelvollisuutta kohtaan.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin kvantitatiivista menetelmää. 129:lle omakotitalon rakentajalle lähetettiin postikysely, johon vastasi 27 henkilöä. Vastaajista kuusi myönsi maksaneensa palkkoja pimeänä. Seitsemän vastaajan mielestä pimeän palkan maksu on hyväksyttävää. Tutkimuksesta kävi ilmi, että 14 henkilöä ei tiedä, mitä rangaistuksia pimeän työvoiman käytöstä voi seurata. Vain kolme piti mahdollisesti tulevaa ilmoitusvelvollisuutta hyvänä.

Tuloksista voitiin huomata, että pimeää työvoimaa käytetään omakotitalon rakentamisessa ja työvoima koostuu sukulaisista tai ystävistä. Pienimuotoinen auttaminen nähdään hyväksyttävänä, mutta laittomia harmaita yrityksiä ei hyväksytä. Pimeän työvoiman haittavaikutuksista ja siitä seuraavista rangaistuksista pitäisi tiedottaa paremmin. Jatkotutkimuksena voisi selvittää, ymmärtävätkö kaikki varmasti, mikä on pimeän työvoiman käyttöä.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Business Administration

MARJO-RIIKKA MARKKANEN

The gray economy - under review housing construction in
Kouvola

Bachelor's Thesis

57 pages + 3 pages of appendices

Supervisor

Päivi Ollila, Senior Lecturer

Commissioned by

Ralennusliitto ry

March 2012

Keywords

cash-in-hand payment, construction, gray economy,
housing construction

The gray economy is functioning where legal fees are left unpaid. The gray economy is most common in construction, transport, accommodation and catering industries. The purpose of this thesis was to present Finland's gray economy focusing on the building sector. In the construction industry the gray economy is estimated to be 400-500 million euros per year.

The thesis is split in-to theory and research. The theoretical part processes the occurrence of the gray economy and side effects. It also clarifies how to fight against the gray economy and what kind of penalties black labour force's use can cause. In the empirical part the survey was sent to people who had built a house in Kouvola in 2011. The aim was to identify the amount of black labour used in single-family house construction. The goal was also to clarify builder's attitudes towards the black labour. Ideas for the prevention of illegal payment of wages were also asked and opinions for possible future private house builders reporting were inquired.

Information for this thesis was searched from books and Internet. There has also been used current lecture material. The postal questionnaire was sent to 129 house builders, which was answered by 27 persons. Six of the respondents admitted black salaries payment. Seven answered that the illegal wage payment is acceptable. The investigations revealed that 14 people do not know what penalties for illegal employment use can be imposed. Only three respondents think that possible future private house builders reporting is a good idea.

Overall outcome of the research can be said that black labour is used in the single-family house construction but the work force usually consists of friends and family members. The respondents see this acceptable but the construction firms which are not paying taxes are not acceptable. Also the survey revealed that side effects of the black work-forces use and imposed penalties should be better informed.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	7
2 HARMAAN TALOUDEN MÄÄRITELMÄ	8
3 HARMAAN TALOUDEN ESIINTYMISMUODOT	9
3.1 Yritystoiminta	10
3.2 Kotitaloudet ja yksityishenkilöt	11
3.3 Harmaan talouden esiintyminen rakennusalalla	12
3.3.1 Pimeät palkat	12
3.3.2 Aliurakointi	13
3.3.3 Ulkomainen työvoima	14
3.3.4 Kuittikauppa	14
3.3.5 Kertakäyttöyritykset	14
3.3.6 Kuutamourakointi	15
4 HARMAAN TALOUDEN HAITTAVAIKUTUKSET	15
4.1 Yhteiskunnalle	15
4.2 Yrittäjälle ja työntekijälle	16
4.3 Rakennusalan ammattilaisille, rakennusalalle ja pimeänä työnä rakennetuille kohteille	17
5 HARMAAN TALOUDEN YLEISYYS	19
5.1 Verotarkastukset	21

5.2 Harmaan talouden yleisyys rakennusalalla	23
6 HARMAAN TALOUDEN TORJUMINEN	25
6.1 Harmaan talouden torjuminen rakennusalalla	27
6.2 Harmaan talouden torjuminen rakennusalalla tulevaisuudessa	28
6.2.1 Tilaajavastuulaki	28
6.2.2 Veronumero	30
6.2.3 Valvonnan tehostaminen	31
6.3 Harmaan talouden torjuminen tulevaisuudessa pientalorakentamisessa	31
6.3 Torjumisen ongelmat	32
7 LAINSÄÄDÄNTÖ	34
8 KYSELYTUTKIMUS	35
8.1 Tutkimusongelma ja tavoitteet	35
8.2 Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt	36
8.3 Kyselytutkimuksen laatiminen	37
8.4 Kyselytutkimuksen toteutus	37
8.6 Kyselytutkimuksen luotettavuuden ja onnistumisen arviointia	38
8.5 Kyselytutkimuksen tulokset	40
8.5.1 Pimeän palkan maksu	40
8.5.2 Asenne ja tietämys pimeästä työvoimasta	44
8.5.3 Omakotitalon rakentaneiden kehitysideoita ja mielipiteitä	47
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	49
10 POHDINTA	52

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake

1 JOHDANTO

Jokainen meistä kohtaa harmaata taloutta elämässään. Siitä syntyy kaikenlaista harmia ja haittaa ihan vaivihkaa. Mutta minkälaista ja miten se vaikuttaa jokaiseen kansalaiseen? Nämä viimeaikaisessa mediassa esiintyneet sanat herättivät mielenkiintoni harmaata taloutta kohtaan. Aihe on ajankohtainen ongelma yhteiskunnassamme, ja halusin tutkia aihetta tarkemmin. Pelkkä harmaa talous olisi kuitenkin ollut liian laaja, joten ohjaajani ehdotti rakennusalan harmaata taloutta. Rakennusliitto suostui työni toimeksiantajaksi, ja toimeksiantajan kanssa päädyimme yhdessä pientalorakentamiseen.

Rakennusliitto ei tarkasta pientalojen harmaata taloutta, vaan se keskittyy suuriin yrityksiin. Valtion verojen menetykset ovat paljon suurempia isojen verot kiertävien yritysten parissa kuin pimeän työvoiman käyttö omakotitalojen rakentamisessa. Rakennusliitto on kuitenkin tietoinen siitä, että pientalojen parissa on paljon hämäriä kuutamourakoitsijoita, ja sukulaiset ja tuttavat auttavat rakennustöissä. Konkreettisia määriä ei kuitenkaan ole selvitetty. Tämän opinnäytteen yhtenä tarkoituksena onkin selvittää harmaan talouden määrää pientalorakentamisessa Kouvolan alueella ja sen eri muotoja.

Opinnäyte koostuu teoriaosuudesta ja omakotitalon rakentaneille tehdystä kyselystä. Teoriaosassa on tarkoitus selvittää yleisesti, mitä tarkoittaa harmaa talous, missä kaikilla harmaata taloutta esiintyy ja mitä haittoja harmaasta taloudesta on. Myös harmaan talouden yleisyyttä ja torjuntakeinoja käsitellään, ja teorian viimeinen osio selvittää, miten harmaasta taloudesta rangaistaan. Tarkoituksena on antaa lukijalle mahdollisimman selkeä kokonaiskuva harmaasta taloudesta Suomessa, mutta painotuksena on kuitenkin rakennusala. Teoriassa tarkastellaan harmaata taloutta jokaisessa kappaleessa ensin yleisellä tasolla ja sen jälkeen rakennusalan näkökulmasta.

Teoriaosaa syventämään tehtiin kysely, joka lähetettiin henkilöille, jotka olivat rakentaneet omakotitalon Kouvolan alueelle vuonna 2011. Kyselyllä ja sen tuloksia analysoimalla pyritään muodostamaan käsitys Kouvolan omakotitalorakentamisessa käytetystä pimeästä työvoimasta, rakennuttajien asenteista pimeää työvoimaa kohtaan ja myös rakennuttajien tietämystä pimeän työvoiman käytön haitoista ja rangaistuksista tiedusteltiin. Omakotitalojen rakentamiseen on tulevaisuudessa tulossa muutoksia

muun muassa valvontaan ja juuri omakotitalon rakentaneet ovat sopivia arvioimaan muutosten hyötyjä ja haittoja sekä antamaan kehitysehdotuksia pimeän työvoiman käytön estämiseksi.

2 HARMAAN TALOUDEN MÄÄRITELMÄ

Talousrikokselle on olemassa monta eri määritelmää. Määritelmän sisältö on vaihdellut maasta ja ajankohdasta riippuen. Kankaanranta ja Muttilainen (2010, 11) nojautuvat sisäasiainministeriön talousrikollisuuden määritelmään. Sisäasiainministeriön mukaan talousrikollisuudella tarkoitetaan yrityksen, julkishallinnon tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tai niitä hyväksi käyttäen tapahtuvaa huomattavaan välittömään tai välilliseen taloudelliseen hyötyyn tähtäävää rangaistavaa tekoa tai laiminlyöntiä.

Harmaa talous on talousrikollisuutta sivuava rikollisuusmääritelmä. Talousrikollisuuden tavoin myös harmaalla taloudella on monia eri määritelmiä. Erilaisia harmaan talouden määritelmiä on olemassa kymmeniä ja niissä on useita harmaan talouden osalualueita. Harmaan talouden käsite voi myös muuttua ajassa ja olla maittain erilainen. (Hirvonen, Lith & Walden 2010, 29.) Laissa harmaan talouden selvitysyksiköstä harmaa talous on määritelty koskemaan yritystoimintaan liittyvää harmaata taloutta. Lain 2. pykälän mukaan harmaalla taloudella tarkoitetaan organisaation sellaista toimintaa, josta aiheutuvia lakisääteisiä velvoitteita laiminlyödään verojen, lakisääteisten eläke-, tapaturma- tai työttömyysvakuutusmaksujen taikka tullin perimien maksujen suorittamisen välttämiseksi tai perusteettoman palautuksen saamiseksi. Kansantajuisesti taas harmaa talous käsitetään laajempänä ilmiönä sisältäen esimerkiksi myös luonnollisen henkilön toimet verojen välttämiseksi (Harmaan talouden määritelmä 2011).

Harmaa talous ei siis ole lain mukaan rikosoikeudellinen käsite, vaan sillä tarkoitetaan yhteiskunnallista ilmiötä. Yleiskielessä harmaa talous yhdistetäänkin lähinnä ”pimeään” työntekoon eli työsuoritukseen, josta maksetusta korvauksesta ei toimiteta ennakonpidätystä eikä anneta kuittia. (Hirvonen ym. 2010, 29.)

Vasara (1997, 5) on määritellyt aikoinaan harmaan talouden yksinkertaisesti sinänsä lailliseksi toiminnaksi, josta on vain jätetty verot ja muut lakisääteiset maksut maksamatta. Tämä johtuu hänen mielestä siitä, että toiminta on tapahtunut joko täysin salassa tai toiminnasta on annettu viranomaisille väärää tai puutteellista tietoa.

Muun muassa Verohallinto ja Hirvonen ym. (2010, 27) erottavat toisistaan kansantaloudellisen ja fiskaalisen harmaan talouden. Kansantaloudellisella harmaalla taloudella tarkoitetaan tuotannollista toimintaa, joka ei ole mukana kansantalouden tilinpidossa jää pois bruttokansantuotelaskelmista (Harmaan talouden määritelmä 2011). Hirvonen ym. (2010, 27) täydentää vielä, ettei tuotantoa ole sellainen toiminta, joka ei perustu osapuolten keskinäiseen sopimukseen tai vapaaehtoisuuteen. Tästä johtuen, varastaminen ei ole tuotannollista toimintaa, mutta varastetun tavaran myyminen eteenpäin voi kuitenkin sitä olla.

Fiskaalisella harmaalla taloudella tarkoitetaan perinteisen määritelmän mukaan sinänsä laillista taloudellista toimintaa, joka tapahtuu viranomaisilta salassa tai jonka tulo salataan siitä menevien verojen ja maksujen välttämiseksi (Harmaan talouden määritelmä 2011).

Fiskaalisen harmaan talouden määritelmä on kansantaloudellista määritelmää suppeampi siinä mielessä, että määritelmän ulkopuolelle jää laitton eli musta talous. Toisaalta määritelmä on laajempi siinä mielessä, että esimerkiksi salatut pääomatulot laskeaan fiskaaliseen määritelmään kuuluviksi. Fiskaalisessa merkityksessä harmaan talouden määrä mitataan verotuksen ulkopuolelle jätettyjen veronalaisten tulojen määrällä. Tämän käsitteen piiriin kuuluvat sekä yksityisten henkilöiden että yritysten, verotuksen ulkopuolelle jätetyt veronalaiset tulot. (Hirvonen ym. 2010, 29–30.)

Harmaasta taloudesta on käsitteenä erotettava laitton talous eli musta talous. Harmaata taloutta ei ole lähtökohtaisesti laittomien hyödykkeiden tuotanto, joka on laissa nimellisesti kriminalisoitu, kuten huumausainekauppa ja paritustoiminta. (Hirvonen ym. 2010, 27.)

3 HARMAAN TALOUDEN ESIINTYMISMUODOT

Harmaata taloutta esiintyy tyypillisesti työvoimavaltaisilla toimialoilla, kuten rakennus-, kuljetus-, majoitus- ja ravitsemisalalla. Tyypillisiä ilmenemismuotoja ovat pimeiden palkkojen maksaminen, kuittikauppa, pimeät yrittäjätulot ja lyhyen elinkaaren yritysten käyttö verojen välttämiseksi. Myös kansainvälisessä kaupassa ja sijoitustoiminnassa esiintyy harmaata taloutta. (Harmaan talouden esiintyminen ja yleisyys 2011.) Seuraavissa kappaleissa käsitellään harmaan talouden esiintymismuotoja yle-

sesti yritystoiminnan, kotitalouksien ja yksityishenkilöiden näkökulmasta sekä viimeisessä jaksossa rakennusalan näkökulmasta.

3.1 Yritystoiminta

Jokainen ihminen kohtaa harmaata taloutta elämässään, sillä harmaalla taloudella on useita ilmenemismuotoja. Harmaa talous on yleistä etenkin yrityselämässä. Osa yrityksistä pitää kirjanpitoa ja tekee veroilmoitukset näennäisesti lain mukaan, mutta osa tuloista saatetaan jättää ilmoittamatta tai verotusta pienennetään verotusta kelpaamattomilla vähennyksillä. Esimerkiksi pimeinä maksetut palkat peitetään tekaistuilla alirakkakuiteilla tai tavarantoimituksilla. Pimeällä palkalla tarkoitetaan työstä saatua korvausta, jota ei merkitä kirjanpitoon. Tällöin palkasta ei ole maksettu ennakonpidäystä eikä sosiaaliturvamaksuja. Tämän järjestelyn johdosta sekä työnantajalle että työntekijälle jää rahaa enemmän kulutukseen. (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 12.) Tulojen jättäminen kirjanpidon ulkopuolelle on helpointa yrityksissä, joissa tulot tulevat yksityishenkilöiltä, jotka eivät tarvitse kuitteja omia verovähennyksiään tai kirjanpitoaan varten. Tällaisia yrityksiä on muun muassa ravintola-, parturi- ja autokorjamoaloilla. (Hirvonen ym. 2010, 34.)

Osa yrityksistä on perustettu pelkästään konkurssikeinottelua varten. Yritys voi toimia vain muutamasta kuukaudesta puoleen vuoteen eikä maksa tuolta ajalta veroja eikä hoida muitakaan lakisääteisiä velvoitteitaan. Kun verottaja kiinnostuu tällaisesta yrityksestä, tekee yritys pian konkurssin. Tätä ilmiötä kutsutaan nimellä kertakäyttöyritykset. Konkurssin jälkeen samat ihmiset perustavat uuden yrityksen. Alussa yrityksellä on puhtaat paperit, mutta lakisääteisiä maksuja ei tälläkään kertaa hoideta. Verottaja tai joku muu viranomainen kiinnostuu yrityksen toiminnasta, jolloin tämäkin yritys tekee konkurssin. (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 12–13.)

Yritysturvallisuuden kansallisen yhteistyöryhmän julkaiseman tilannekuvan mukaan harmaata taloutta esiintyy erityisesti pizza-kebab-tyyppisissä pikaruokapaikoissa, keskioluen myyntipisteissä, pikkuravintoloissa ja pubeissa. Tiuhaan toistuvat hämärät konkurssit ja kertakäyttöyritykset ovat yleistyneet ravintola-alalla. Myös ohimyyntiä tapahtuu paljon. Myytyä tavaraa ei lyödä kassaan, jolloin siitä ei tarvitse maksaa ve-

roa. Asiakkaan pyytäessä kuittia se tulostetaan toisesta koneesta tai kuittikoneen sanotaan menneen rikki. (Sisäasianministeriön tiedote 2011.)

Harmaaseen talouteen kuuluu myös yritysten peiteltyjen osinkojen maksaminen. Tällä tarkoitetaan osakkaille maksettavia yksityismenoja tai muita etuuksia. Yritys voi ostaa tuloslaskelmassa vähennettäviä tavaroita ja palveluja tai jopa taseeseen aktivoitavaa käyttöomaisuutta omistajiensa henkilökohtaiseen käyttöön. (Hirvonen ym. 2010, 33.) Lain mukaan peiteltyllä osingolla tarkoitetaan rahanarvoista etuutta, jonka osakeyhtiö antaa osakkaansa tai tämän omaisen hyväksi edellä mainitun osakkuusaseman perusteella tavallisesta olennaisesti poikkeavan hinnoittelun johdosta tai vastikkeetta (Laki verotusmenettelystä 29§). Peiteltyjen osinkojen maksaminen on varsin helppoa ja yleistäkin, jos yritys on menestyvä (Hirvonen ym. 2010, 33).

Harmaalla taloudella on myös kansainvälisiä kytkentöjä, erityisesti Suomen idänkaupassa. Kaksoislaskutusta tapahtuu etenkin Venäjän- ja osin myös Viron-viennissä. Kaksoislaskutuksella tarkoitetaan tullattavan tavaran tullausarvon keinotekoista alentamista. Tavara tullataan maasta ulos oikealla hinnalla, mutta toisen maan tullissa tavara tuodaan maahan joko väärennetyllä tai keinotekoisella ostotodistuksella, johon tavaran arvo on merkitty todellista arvoa pienemmäksi. Näin saadaan alempi tullausarvo, millä säästetään valmisteveroa, tullia sekä myös tämän perusteella määräytyvää arvonnlisäveroa tuontimaassa. (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 13.)

3.2 Kotitaloudet ja yksityishenkilöt

Myös kotitaloudet ja yksityishenkilöt voivat syyllistyä harmaaseen talouteen. Kotitaloudet joutuvat tämän ilmiön kanssa vastakkain yleensä miettiessään erilaisia rakennus-, remontti ja siivouspalveluja. Remonttityö saattaa tulla paljon halvemmaksi, mikäli se teetetään ilman kuittia ja esimerkiksi sukulaisvoimin. Vuonna 1995 vähennettiin kotitalouksien omaa vastuuta harmaan talouden torjunnassa ennakkoperintälain muutoksella, jonka mukaan (vuonna 2011) samalle työntekijälle saa maksaa 1500 euroa vuodessa toimittamatta ennakonpidätystä. Vuonna 1997 taas otettiin kokeiluluontoisena käyttöön kotitalousvähennys, joka laajennettiin vuonna 2001 koko maata koskevaksi. Kotitalousvähennys on verovähennys, jonka yksityishenkilö voi saada kotona teetetyistä kotitalous-, hoiva- tai hoitotyöstä sekä asunnon ja vapaa-ajan asunnon kun-

nossapito- ja perusparannustyöstä. Kotitalousvähennyksen saannin perusedellytyksenä on selvitys maksetusta palkasta tai suorituksesta ennakkoperintärekisteriin merkitylle yritykselle. Mikäli kotitalousvähennyksen yläraja on tullut täyteen, saattaa urakan teettäjä ja tekijä valita yhdessä pimeän palkan maksun. Vastaava intressi syntyy, mikäli palveluntarjoaja ei ole ennakkoperintärekisterissä. (Hirvonen ym. 2010, 32.)

Yksityishenkilö toimii harmaassa taloudessa myös, jos hän suostuu tekemään pimeää työtä ja täten salaa tulonsa tai jättää ilmoittamatta luontoisetujaan. Mikäli yksityishenkilö harjoittaa toimintaa kirpputoreilla tai nettikaupassa ammattimaisesti, kuuluvat saadut myyntitulot harmaan talouden piiriin, jos yksityishenkilö hankkii tavaraa toiselta yksityishenkilöltä myyntiä varten ja saadut myyntitulot jätetään ilmoittamatta verotajalle. Myös piraattituotteiden ostaminen ja myyminen kuuluu harmaaseen talouteen. (Hirvonen ym. 2010, 33.)

Harmaata taloutta on myös oman pankkitilin antaminen ulkopuoliseen käyttöön rahan alkuperän hävittämiseksi. Ulosottoiminnassa saattaa paljastua, että velallinen onkin siirtänyt varojaan keinotekoisin järjestelyin lähipiiriin kuuluvien yhtiöiden tai henkilöiden nimiin. Esimerkiksi alaikäisen lapsen tilillä voi olla varoja, joita henkilö käyttää. (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 14.)

3.3 Harmaan talouden esiintyminen rakennusalalla

Rakentaminen on harmaalle taloudelle otollinen kasvualusta, koska ala on projektiluontoista ja työvoimaa tarvitaan paljon. Ilmiöstä kertovat usein pimeät palkat, aliurakointi, ulkomaisen työvoiman käyttö, kuittikauppa, kertakäyttöyritykset ja kuutamourakointi. (Harmaa talous rakennusalalla 2011.)

3.3.1 Pimeät palkat

Erilaisten tutkimusten mukaan yleisin harmaan talouden ilmenemismuoto on pimeät palkat. Pimeästi maksettu palkka yhdessä työttömyyskorvauksen kanssa on usein suurempi kuin avoimesti tehdystä työstä saatava nettopalkka. Palkkaa maksetaan siis työttömälle rakennusmiehelle, jolloin on myös kyse työttömyysturvan väärinkäytöstä. (Hirvonen ym. 2010, 89–90.) Rakennusalalla toimii myös henkilöitä, jotka eivät ulosottovelkojen tai muiden maksuhäiriöiden takia halua näkyvää palkkatuloa. On myös

havaintoja siitä, että monet aliurakointi- ja korjausrakentamispalveluita tarjoavat yritykset suostuvat tekemään vain pimeää työtä. (Teematilannekuva 2010, 3.)

3.3.2 Aliurakointi

Kankaanranta ja Muttilainen (2010, 15) ovat arvioineet, että kansantaloudellisesti merkittävimmät harmaan talouden ilmenemismuodot rakennusalalla on aliurakoinnissa tapahtuvat rikkeet. Etenkin suurten rakennustyömaiden aliurakkaketjuissa harmaan talouden määrä on suuri. Aliurakointi tuo joustavuutta suhdannevaihteluille alttiissa ja työvaltaisessa rakennustoiminnassa. Suuret suhdannevaihtelut ja töiden projektiluonteisuus ovatkin Kankaanrannan ja Muttilaisen (2010, 15) havaintojen mukaan merkittävimpiä syitä harmaan talouden laajuuteen rakennusalalla. Myös Hirvonen ym. (2010, 88–89) ovat havainneet nousu- ja laskusuhdanteiden vaikutukset rakennusalan työvoiman käyttöön. Noususuhdanteen aikana ammattitaitoisen työvoiman puute ratkaistaan hankkimalla pimeää työvoimaa. Laskusuhdanteen aikana väärinkäytöksiä lisäävät markkinoiden kiristynyt kilpailu ja kutistuminen, mikä pakottaa karsimaan kustannuksia etenkin työvoimasta. Tästä syystä ammattimaisessa rakentamisessa pääura-koitsijat eivät halua sitoutua omaan työvoimaan, koska työvoimakustannukset ovat korkeita ja alan suhdannevaihtelut suuria. Enemmän käytetään alihankintaa, joka koostuu nykyään ulkomaisesta työvoimasta. Aliurakointiketjut ovat usein pitkiä, jonka seurauksena rakennuttajat ja pääurakoitsijat eivät useinkaan tiedä, ketkä työskentelevät ketjun häntäpäässä. Pitkissä aliurakointiketjuissa arvonlisäverot, sosiaaliturvamaksut ja työntekijöiden ennakonpidätykset hoidetaan tiettyyn portaaseen asti, mutta häntäpäässä velvoitteiden hoitamisesta voidaan luistaa. (Hirvonen ym. 2010, 88–89.)

Rakennusala on ollut myös yksi järjestäytyneen rikollisuuden kohteista (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 15). Rikoskomisario Kaj Björkqvist (2011) toteaa, että etenkin aliurakointi on ammattimaisen tai järjestäytyneen rikollisuuden kontrolloimaa toimintaa. Tällaisessa aliurakointitoiminnassa salataan tuloja, käytetään ulkomaalaista pimeää työvoimaa, maksetaan palkat pimeinä, ja myös kuittikauppa ja tilauspetokset ovat yleisiä rikkomuksia.

3.3.3 Ulkomainen työvoima

Joustavan alihankinnan työntekijät olivat ennen suomalaisia, mutta nykyään yhä enemmän ulkomaalaisia. Euroopan unioniin liittymisen myötä Suomeen on tullut palveluiden ja työvoiman vapaa liikkuvuus. Ulkomaisen työvoiman määrä rakennusalalla onkin muutamassa vuodessa kaksinkertaistunut. Ulkomaalaisen keikkatyövoiman käyttö on tuonut esiin myös uuden tyyppisen työrikostapauksen. Ulkomaalaisille työntekijöille saatetaan maksaa pienempää palkkaa kuin suomalaisille ja lisäksi työajat ovat epäedullisemmat. Kolmansista maista tulevilla työntekijöillä on usein heikot edellytykset valvoa etujaan. Näiden työntekijöiden kohdalla on kyse kiskonnan tyyppisestä työsyrynnästä. Tästä johtuen Suomessakin on nähtävissä ihmiskaupan ja sen kaltaisten ilmiöiden yleistymisen uhka. (Teematilannekuva 2010, 12.)

3.3.4 Kuittikauppa

Yksi tyypillisimpiä harmaan talouden muotoja rakennusteollisuudessa on kuittikauppa. Tällä tarkoitetaan pelkillä tositteilla käytävää kauppaa, jonka seurauksena yhtiön kirjanpitoon kirjataan täysin vääränsisältöinen tosite, jotta kuitteja ostava yritys ei joutuisi maksamaan erilaisia vero-, sosiaaliturva- ja eläkemaksuja. Kuittikauppaa käydään tavaroilla, alihankintapalveluilla ja laitteilla. Jotkut yritykset voivat harjoittaa liiketoimintanaan pelkästään kuittikauppaa. Kuittikaupalla alennetaan verotettavaa tulosta, pienennetään maksettavan arvonlisäveron määrää tai hankitaan perusteettomia arvonlisäveron palautuksia. (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 16–17). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vilpillinen yrittäjä voi maksaa parempia palkkoja ja saada toiminnastaan suurempaa voittoa kuin rehellisesti toimiva yrittäjä. Samalla kun rikolliset voitot kasvavat, pimeän palkan suuruus houkuttelee työntekijöitä ja rehellinen kilpailu vääristyy. (Teematilannekuva 2010, 8.)

3.3.5 Kertakäyttöyritykset

Kertakäyttöyritysten käyttöä esiintyy etenkin rakennusalalla. Rakennusalan harmaassa taloudessa merkittävän uhkan muodostavat tällä hetkellä liiketoimintakiellon alaiset suomalaiset, jotka harjoittavat konkurssikeinottelua ammattimaisesti. He hyödyntävät muun muassa ohjeistusten ja lainsäädännön heikkouksia ja liiketoimintansa organisoimista useissa eri maissa toteutuviksi prosesseiksi. Liiketoimintakieltoon määrätyt

ovat yleensä syyllistyneet vakaviin kirjanpito- tai velallisen rikoksiin. (Teematilannekuva 2010, 9.)

Rakennusliitto ja Rakennusteollisuus ry taas näkevät rakennusalan harmaan talouden suurimpana ongelmana ulkomaalaiset alihankintayritykset, jotka eivät maksa veroja mihinkään. Yritykset keinottelevat sopimuksella, jonka mukaan Virossa rekisteröity alihankintayritys ja sen työntekijät eivät ole ensimmäisen kuuden kuukauden aikana verovelvollisia Suomessa. Tavallista on, että verovapauden päätyttyä perustetaan uusi yritys ja samat yrittäjät ja työntekijät jatkavat verotonta ansaitsemista. Kaikki velvoitteensa hoitavat suomalaisyritykset eivät menesty hintakilpailussa. (Pimeän työvoiman torjunta uhkaillaan rakennustyömailla 2011.)

3.3.6 Kuutamourakointi

Rakennusalan epärehellisiä pieniä yrityksiä on paljon etenkin omakotityömailla ja erilaisissa remonttitöissä. Tätä ilmiötä siis kutsutaan kuumatourakoinniksi. Pimeän työn ostaminen voi tulla muutamia satasia tai tuhansia euroja edullisemmaksi, jolloin moni teettää urakan niin sanotusti ilman kuittia. Harmaan toiminnan pyörittäminen on helppoa yksityishenkilöiden rakennustöissä, koska yksityishenkilöt eivät ole toiminnastaan kirjanpito- ja arvonlisäverovelvollisia ja kiinnijäämisriski on pieni. Lisäksi yleinen asenne kuutamourakointia kohtaan on varsin salliva. Pimeänä ostettu työ voi kuitenkin tulla kalliiksi, koska takuu työnlaadusta loppuu heti, kun työn tehnyt yritys on poistunut paikalta. (Hirvonen ym. 2010, 89.)

4 HARMAAN TALouden HAITTAVAikutukset

4.1 Yhteiskunnalle

Harmaa talous vahingoittaa ihmisiä henkilökohtaisesti ja myös koko yhteiskuntaa. Kun osa ihmisistä jättää verot maksamatta ja velvoitteet hoitamatta, koko yhteiskuntaa varten kerättävä verokertymä jää huomattavasti pienemmäksi. Tämä taas lisää muiden veronmaksuvelvollisuutta ja vaikeuttaa julkisella rahoituksella hoidetuista asioista huolehtimista. Näitä ovat muun muassa katujen ja teiden kunnossapito, terveydenhoitopalvelut, koulujen toiminta tai opinto- ja asumistukien maksu. (Mitä on harmaa talous 2011.)

Vasara (1997, 9–10) on aikoinaan arvioinut, että harmaan talouden lisääntyessä vero-
varojen kerääminen vaikeutuu. Pahimmillaan voi käydä niin, että halvat yhteiskunnal-
liset etuudet poistuvat jopa kokonaan. Tämä saattaa hänen mukaansa aiheuttaa hu-
omattavia ongelmia yhteiskunnan vähäosaisille, jotka saattavat olla jopa riippuvaisia
näistä etuuksista.

Rikoskomisario Björkqvist (2011) korostaa luennossaan, että harmaalla taloudella ja
talousrikollisuudella on yhä useammin kytköksiä myös järjestäytyneeseen rikollisuu-
teen. Sitä kautta harmaalla taloudella ansaitut tulot saattavat päätyä osaksi huume- ja
ihmiskauppaa. Hän toteaa myös harmaan talouden vääristävän talouselämän kilpailuti-
lannetta ja lisäävän korruption kasvualustaa. Myös elämänlaatu heikkenee taloudelli-
sen rikollisuuden kohdistuessa työ- ja elinympäristöön sekä luottamus yhteiskuntajär-
jestelmään vaarantuu.

4.2 Yrittäjälle ja työntekijälle

Harmaa talous vahingoittaa rehellisten yrittäjien toimintaa. Harmaa talous vääristää
yleistä hintatasoa ja vaikuttaa muun muassa tarjolla olevien työpaikkojen määrään.
Myös erilaisten palveluiden ja hyödykkeiden turvallisuus ja laatu kärsivät. Harmaan
talouden alueella toimiva yritys voi myydä palveluitaan tai tuotteitaan huomattavasti
edullisemmin kuin rehellisesti toimiva, jolloin rehellisesti toimiva yrittäjä voi menet-
tää asiakkaita, ja tällöin koko yhteiskunta menettää verotuloja. Yrittäjä voi myös me-
nettää osan eläkevakuutuksestaan, mikäli yrittäjä ei huolehdi omasta sairaus- ja työt-
tömyyspäivärahan maksamisesta. (Mitä on harmaa talous 2011.)

Mikäli töitä tehdään pimeästi, ei palkasta kerry eläkettä eikä työnantaja ole vakuutta-
nut työntekijää tapaturmien varalta. Onnettomuuden sattuessa töissä on työntekijä
omillaan. Jos työntekijä saa lapsen tai joutuu työttömäksi, ei työntekijälle ole kertynyt
työansioihin perustuvia lisiä. Mikäli työnantaja menee konkurssiin eikä ole maksanut
palkkaa, työntekijällä ei ole laillisia keinoja vaatia palkkaa maksettavaksi. Lisäksi
työntekijä ei ole oikeutettu saamaan ansiosidonnaista sairauspäivärahaan tai työttö-
myyskorvausta. (Mitä on harmaa talous 2011.)

4.3 Rakennusalan ammattilaisille, rakennusalalle ja pimeänä työnä rakennetuille kohteille

Rakennusalan ammatteihin opiskelee vuosittain tuhansia nuoria. Mikäli harmaa talous leviää entisestään, vaikuttaa se pahiten ammattioppilaitoksista valmistuviin nuoriin. Ensimmäisen harjoittelu- tai työpaikan saaminen on hankalaa, jos työtä tekemään on otettu alipalkattu työntekijä tai työntekijä, jonka osalta on jätetty verot ja sosiaaliturvamaksut maksamatta. Myös nuoria voidaan vaatia tekemään rakennusalalla töitä alemmalla palkalla, jos vaihtoehtona on pimeästi palkattu tekijä. (Harmaa talous rakennusalalla 2011.)

Taloussanomien haastateltavana ollut rakennusliiton puheenjohtaja Matti Harjuniemi toteaa ammattitaitoisen työvoiman menevän rakennusalalla hukkaan. Ammattikoulun käyneet nuoret joutuvat hakemaan töitä muilta aloilta, koska jopa täysin ammattitaidottomat ihmiset tulevat tekemään työt pimeästi. Harjuniemi pelkää, että alan valtaa moraalikato, sillä kohta mikään järkevä verollinen työnteko ei enää ole mahdollista, eivätkä rehelliset urakoitsijat tämän takia halua enää olla alalla. Harjuniemen mukaan se tarkoittaisi ihan hirveitä seurauksia myös asiakkaille. (Martikainen 2011.)

Myös moni muu rakennusalan asiantuntija on samaa mieltä Harjuniemen kanssa (Martikainen 2011). Rakennusalaan liittyvän epärehellisen toiminnan vuoksi rakennusalan imago, arvostus ja myös rehellisten yrittäjien maine kärsivät, mistä johtuu toimialan kiinnostavuuden heikkeneminen. Tämä on suuri uhka lähitulevaisuudessa rakennusalalle. (Teematilannekuva 2010, 10.)

Kun rakennusalalla menee hyvin, pulaa on usein ammattitaitoisesta työvoimasta ja töiden runsaus aiheuttaa kiirettä, jonka takia työn laatu kärsii (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 34). Ammattitaito jää myös vajavaiseksi, jos koulutetut nuoret eivät pääse heti kartuttamaan ammattitaitoaan. Usein epärehellinen työnantaja ei huolehdi kunnan työkaluista tai työsuojelusta, jolloin työtaturman riski on normaalia suurempi. Työntekijöiltä puuttuvat usein vakuutukset, ja työtaturman sattuessa vammautunut saattaa jäädä täysin vaille korvauksia. (Harmaa talous rakennusalalla 2011.)

Erityisen pahan ongelman rakennusalalla muodostavat ammattitaidottomat työntekijät, jotka työskentelevät pimeästi. Taloussanomien haastateltavana ollut Rakennusliiton puheenjohtaja Matti Harjuniemi kertoo, että ammattitaidottomia rakennusmiehiä tulee

vastaan viikoittain. Harjuniemen mukaan rakennustyömailla on paitsi täysin toiselle alalle koulutuksen saaneita työntekijöitä, myös kokonaan koulutusta vailla olevia ihmisiä. Taloussanomien haastattelussa on myös haastateltu rakennusalalla työskentelevää toimijaa nimettömänä, ja hänen mukaansa ammattitaidottomat työntekijät ovat usein kotoisin entisen itäblokin maista, jolloin ongelmaksi muodostuu myös kielikysymys. Kun työntekijät eivät ymmärrä työnjohdon käskyjä, työ ei tule tehdyksi. Lisäksi kielitaidottomuudesta seuraa vakavia vaaratilanteita ja töiden viivästymistä, sillä usein työvaihe on liian vaikea, eikä sitä osata ilman ammattitaitoa eikä ohjeita tehdä. Taloussanomien nimetön lähde paljastaa, että aikatauluista jäljessä tehdään hätäratkaisuja niin, että esimerkiksi maalin tai betonin kuivumisaikoja ei noudateta, vaan rakennetaan keskeneräisten pintojen päälle. (Martikainen 2011.)

Harjuniemen mukaan suurten rakennuttajien hankintaosastot suosivat firmoja, jotka harjoittavat harmaata taloutta, vaikka nämä firmat aiheuttavatkin paljon harmia, tappioita ja laatupoikkeamia. (Martikainen 2011.) Tämän saman on myös havainnut rakennusteollisuuden toimitusjohtaja Tarmo Pipatti. Suuret yritykset järjestävät tarjouskilpailuja rakennusurakasta ja usein valitaan hinnaltaan halvin tarjous. Pimeää työvoimaa käyttävä ulkomainen rakentaja pystyy tarjoamaan muita huomattavasti edullisemmän urakkatarjouksen, jopa neljänneksen tai jopa puolet halvemmän. Rakennusalan yleinen näkemys Pipatin mielestä onkin, että jos yritys laittaa kaikki lakisääteiset velvoitteet hintaan, millään ei voi pärjätä nykyisessä hintakilpailussa. (Ranta 2011.)

Ilmeisesti halvalla hinnalla on kuitenkin varjopuoli, joilla Harjuniemi tarkoittaa työmailla tapahtuvia varkauksia, joista on puhuttu viime aikoina paljon. Yleisimmin varastetaan työkaluja ja -koneita, mutta myös rakennusmateriaaleja, esimerkiksi parkettia. Erityisen ongelman muodostavat viikonloput, jolloin työmailla ei ole juuri minikäänlaista valvontaa ja varkauksia tehdään paljon. (Martikainen 2011.) Rakennustyömailla on runsaasti rikollisia kiinnostavaa omaisuutta, joka on helposti hyödynnettävissä myös ulkomaisilla pimeillä markkinoilla. Rikoksen kohteeksi joutuu myös arvokkaita ja kookkaita työkoneita, joista voi koitua jopa 100 000 euron tappiot yritykselle. Varkausrikoksen kustannukset voivat olla etenkin pienelle yritykselle jopa kohtalokkaita, jos esimerkiksi työkaluvarkaus katkaisee työt ja maksusuoritteiden kertymisen. (Teematilannekuva 2010, 4.)

Mikäli varkaudet eivät vie yritystä konkurssiin, työvälineiden ja materiaalien varastaminen ainakin myöhästyttää rakennusprojekteja ja heikentää työn laatua. Kun alkupe- räiset tavarat on varastettu, korvataan tavarat jollain toissijaisella tuotteella projektien eteenpäin saamiseksi. Työvaiheita jätetään myös kokonaan pois ja pintoja peitetään vain umpeen, jotta työ näyttäisi olevan tehty, alalla toimiva nimettömänä pysyttelevä lähde kertoo. Varkauksista ei kuitenkaan välitetä sillä, halpa hinta houkuttelee suurien rakennuttajien hankintaosastoja, koska hintaerot voivat olla suomalaisiin urakoitsijoi- hin verrattuna jopa kolmanneksen tasolla. (Martikainen 2011.)

5 HARMAAN TALOUDEN YLEISYYS

Eduskunnan tarkastusvaliokunta käynnisti 2009 tutkimuksen Suomen harmaan talou- den tilanteesta. Tutkimuksen tavoitteena oli arvioida harmaata taloutta euromääräisesti ja prosentuaalisena osuutena bruttokansantuotteesta sekä verojen ja muiden lakisää- teisten maksujen menetystä. 16.6.2010 ilmestynyt eduskunnan tarkastusvaliokunnan tilaama tutkimus on Suomen tähän asti laajin tutkimus harmaasta taloudesta. Tutki- muksen tulokset kertovat harmaan talouden ja sen aiheuttamien kilpailuhaittojen li- sääntyneen erityisesti rakennus-, ravintola- ja kuljetusaloilla. Lisäksi 2000-luvulla Suomen harmaan talouden kansainvälistyminen on kiihtynyt merkittävästi. (Hirvonen ym. 2010, 11.)

Harmaan talouden suuruusluokasta on useita eri arvioita eri määrittelytapojen vuoksi. Arviointia vaikeuttaa se, että harmaa talous on suurelta osin piilorikollisuutta, josta vain osa tulee viranomaisten tietoon. 1990-luvun puolivälissä arvio oli 4–5 % brutto- kansantuotteesta. Tilastokeskuksen kansantaloudellinen arvio vuonna 2008 oli vain runsas prosentti bruttokansantuotteesta. Toisaalta kansainvälisesti tunnetun tutkijan professori Friedrich Schneiderin laskelmien mukaan Suomen harmaan talouden määrä olisi vuosina 2004–2005 ollut peräti 15,8 %. (Hirvonen ym. 2010, 11.) Kun taas vero- tarkastuksiin perustuvalla laskentamenetelmällä harmaan talouden määrä oli 10–14 miljardia euroa vuonna 2008, mikä vastaa 5,5–7,5 % bruttokansantuotteesta. Fiskaali- sina vahinkoina tämä tarkoittaa sitä, että Suomi menettää 4–6 miljardia euroa joka vuosi veroja ja muita lakisääteisiä maksuja. (Harmaan talouden esiintyminen ja yleis- syys 2011.)

Eduskunnan tarkastusvaliokunnan teettämän tutkimuksen mukaan harmaan talouden suurimmat ongelmat Suomessa liittyvät edelleen rakennusalaan. Rakennustoiminnasta maksettavien arvonlisäverojen laskennallinen vaje oli vuonna 2008 runsaat 260 miljoonaa euroa. Rakennusalan ulkomaisen työvoiman osuus (lähes 30 000 henkilötyövuotta ja noin 15 % talonrakennusalan koko työvoimasta) on rakennusalalla lamankin aikana pysynyt lähes ennallaan. Vähintään puolet tästä ei maksa veroa Suomeen, mikä merkitsee vuosittain ainakin 400 miljoonan euron suuruista täällä verottamatonta palkkojen määrää (osa lain ja verosopimusten mukaista, osa valvonnan puutteesta johtuvaa). (Hirvonen ym. 2010, 12.)

Rakennusalan lisäksi harmaata taloutta on paljon esimerkiksi kiinteistövälityksessä, ravintola-alalla, kuljetusalalla sekä eräillä kaupan ja liike-elämän palveluiden aloilla. Ravintoloiden vuoden 2008 laskennallisella 670 miljoonan euron pimeällä liikevaihdolla maksettiin 13 000–14000 henkilötyövuotta vastaavat 270 miljoonan euron pimeät palkat. Lisäksi niin sanotuista tavallisten yritysten luontoiseduista, palkanlisistä ja kulukorvauksista jää verotuksen ulkopuolelle noin 500 miljoonaa euroa vuodessa. Lisäksi kotitalouksien saamista vuokratuloista jää vuosittain noin 670 miljoonaa euroa ilmoittamatta verottajalle. (Hirvonen ym. 2010, 12.)

Suomen Venäjän viennin yhteydessä suomalaistuotteisiin liittyvä kaksoislaskutus aiheuttaa Venäjän valtiolle vuosittain 240–530 miljoonan euron veromenetykset. Suomen kautta jälleenvientinä ja transitokuljetuksina Venäjälle aiheutuvat veromenetykset on arvioitu 1000–2200 miljoonaksi euroksi vuoden 2008 tasolla. Suomessa verotettavien toimijoiden näistä saamaa suoranaista verohyötyä on vaikea arvioida, mutta se liikkunee 50–220 miljoonan suuruusluokassa. EU:n sisäkauppaan liittyvät arvonlisäveromenetykset on vuoden 2008 tasolla arvioitu 300–400 miljoonan euron suuruisiksi. (Hirvonen ym. 2010, 12–13.)

Suomalaisten kansainväliseen sijoitustoimintaan liittyvän harmaan talouden aiheuttamat veromenetykset vuoden 2008 tasolla ovat vähintään 700 miljoonaa euroa. Lisäksi Suomen valtio kärsii vuodessa 300–600 miljoonan euron veromenetykset tuntemattomille ulkomaisille saajille maksetuista osingoista. Verotarkastustuloksiin perustuvalla laskentamenetelmällä harmaan talouden kokonaismäärä Suomessa olisi vuonna 2008 ollut runsaat 12 miljardia euroa, mikä merkitsisi 6,9 % bruttokansantuotteesta. Mene-

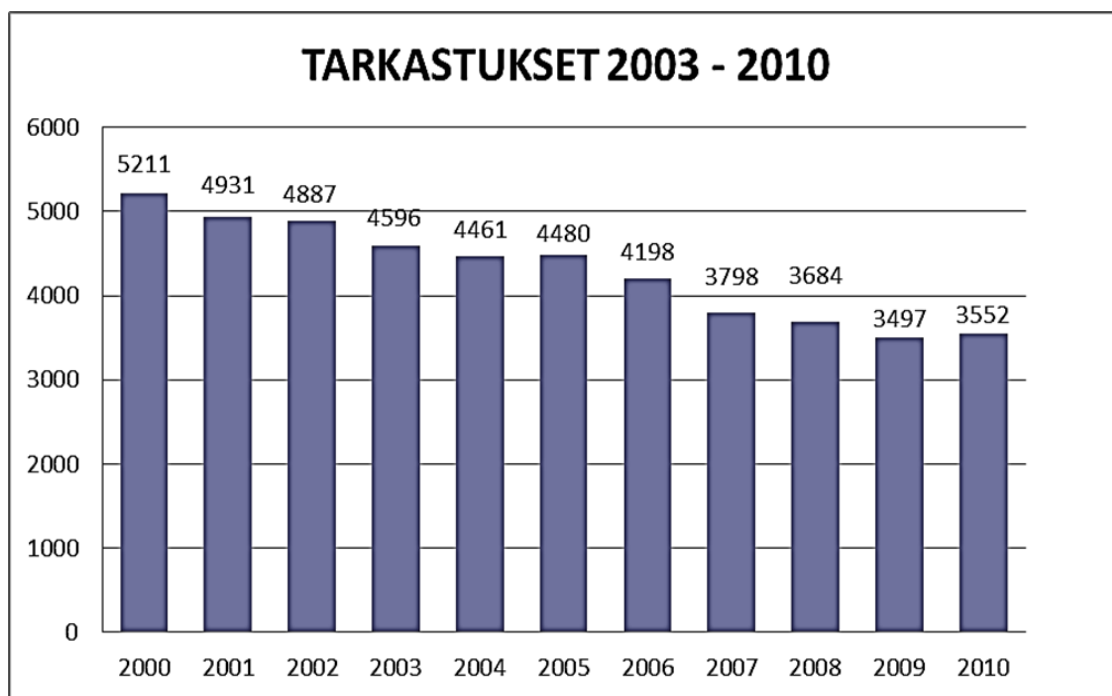
telmään sisältyy virhemahdollisuuksia. Veromenetyksiä voidaan arvioida vain erittäin karkealla tasolla. Tutkimuksessa kartoitetun arvonlisäverovajauksen määrä vuonna 2008 on todennäköisesti ollut vähintään 2 miljardia euroa eli 10 % verohallinnolle ilmoitetun arvonlisäveron määrästä. Muiden veromenetysten osuudeksi voidaan eri tulojen ja eri tulonsaajaryhmien erilaisten verokantojen vuoksi varovaisesti arvioida 25 % laskennallisesta harmaan talouden määrästä. Tämä merkitsee vuoden 2008 tasolla 2,5–3,5 miljardia euroa vuodessa. Näistä tuloista kertymättä jääneiden sosiaalivakuutusmaksujen määrän täytyy olla useita satoja miljoonia euroja. (Hirvonen ym. 2010, 13.)

Kun harmaan talouden tilastoja arvioidaan poliisin näkökulmasta, toteaa rikoskomisario Björkqvist (2011), että rikosvahingoilla mitaten alle 5 % talousrikollisuuden kokonaismäärästä tulee viranomaisten tietoon. Piilorikollisuuden määrä on siis jopa yli 90 %. Rakennusalan yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuuden teematilannekuvan (2010, 14) arvio taas poliisin tietoon tulleista talousrikoksista on 5–10 %.

5.1 Verotarkastukset

Valtaosa harmaasta taloudesta paljastuu verotarkastusten yhteydessä. Merkittävänä tietolähteenä ovat kansalaiset ja lainkuuliaisiet elinkeinonharjoittajat. Verohallintoon on vuosina 2007–2009 kirjattu tulleeksi yli 3000 ilmiäntoita tai vihjettä harmaan talouden harjoittamisesta yksityishenkilöiltä, yrityksiltä tai muilta viranomaisilta. Usein ilmiannot koskevat pimeitä palkkoja tai salattuja tuloja. Ilmiannot ovat liittyneet yleensä rakennus-, ravintola-alaan, autokauppaan ja Internetin välityksellä harjoitettuun uusien tavaroiden kauppaan. Ilmiantojen perusteella löydetty harmaan talouden määrä vuosina 2003–2009 on ollut yhteensä yli 43 miljoonaa euroa. Verotarkastuksissa paljastuu yhteensä vuosittain noin 200 miljoonan euron määrä harmaata taloutta. (Hirvonen ym. 2010, 316.)

Anita Wickström (2011, 9) kertoo luennossaan verottajan keinoista harmaan talouden torjunnassa. Verotarkastukset ovat yksi keino pienentää verovajetta. Kuvasta 1 näkyy kaikkien toimialojen verotarkastukset yhteensä.

Kuva 1. Verotarkastukset 2003–2010 (Wickström 2011, 9)

Verotarkastusten lukumäärän tasainen vähentyminen 2000-luvulla huolestuttaa Wickströmiä. Verotarkastuksia tehtiin vuonna 2000 yli 5200 ja vuonna 2010 enää 3552. Tarkastusten väheneminen johtuu Wickströmin mukaan osittain entistä vaikeammista ja enemmän aikaa vievistä kohteista. Wickström kertoo myös verotoimistojen vähentäneen pienyritysten tarkastuksia.

Wickströmin (2011, 10) mukaan tarkastetuista harmaita yrityksiä on ollut viitenä viime vuotena 800:n molemmin puolin. Taulukosta 1 näkyy vuosien 2008–2010 tarkastuksissa löydettyjen harmaiden yritysten lukumäärä sekä paljastetun harmaan talouden määrä euroina. Taulukosta 1 voi nähdä, että harmaata taloutta on harjoitettu eniten vääränsisältöisillä tositteilla. (Verovalvontatilastoja 2011.)

Taulukko 1. Harmaan talouden tarkastukset 2008–2010 (Verovalvontatilastoja 2011)

	2008	2009	2010
Tarkastetuista harmaa-yrityksiä kpl	821	802	719

Paljastettu harmaa talous milj. euroa

mustia palkkoja	56	51	47
puuttuvaa myyntiä	49	52	51
peiteltyä osinkoa yhtiölle	5	11	13
peiteltyä osinkoa osakkaille	24	37	32

Maksuunpanoesitykset veroa milj. euroa

ennakkoperintä	21	19	17
arvonlisävero	22	20	24
välittömät verot	24	30	29

Vääränsisältöisiä tositteita

tositteiden lukumäärä	5260	6552	3687
tositteiden arvo milj. euroa	44	38	64

5.2 Harmaan talouden yleisyys rakennusalalla

Rakennusalalla harmaan talouden liikevaihdon on arvioitu olevan 400–500 miljoonaa euroa vuodessa. Rakennusalalle tehtiin vuonna 2008 yhteensä 581 verotarkastusta. Harmaata taloutta paljastui 200 tarkastuksessa. Vääränsisältöisiä kuitteja löytyi 3738 kappaletta, joiden yhteenlaskettu summa oli melkein 39 miljoonaa euroa. (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 36–37.)

Tilajavastuulain noudattamista valvotaan tilajavastuutarkastuksilla. Vuonna 2008 noin 40 % tilajavastuutarkastuksista suuntautui rakennusalalle ja noin 60 %:ssa havaittiin puutteita selvitysvelvollisuuden noudattamisessa. Eniten puutteita oli työehtosopimusten ja kaupparekisteriotteen selvityksissä. Toiseksi eniten puutteita oli eläkevakuutusten ja verojen maksamista koskevissa selvityksissä. Laiminlyöntimaksuja määrättiin eniten vuonna 2008 rakennusalalle ja metalliteollisuuteen. Työsuojeluhallinto havaitsi rakennusalalla laiminlyöntejä myös rakennustyömailla käytet-

tävien tunnustekorttien kohdalla, sillä ne puuttuivat joka kolmannesta tarkastetusta työmaasta. Eikä kulkulupakäytänteet olleet kunnossa 30 %:ssa työmaista. (Kankaanranta & Muttilainen 2010, 36.)

Vuonna 2008 ulkomaisen työvoiman määrä oli 30 000 henkilötyövuotta. Ulkomainen työvoima tulee pääosin Virosta, Puolasta ja muista Itä-Euroopan maista. Ulkomailta Suomeen lähetetyistä työntekijöistä eduskunnan tarkastusvaliokunnan teettämän tutkimuksen mukaan vähintään puolet eivät maksa veroja Suomeen. (Hirvonen 2011, 12.) Kankaanrannan ja Muttilaisen arvio (2010, 36–37) on jopa 90 %.

Teematilannekuvassa (2010, 4) on kerrottu tilastotietoja työmaihin kohdistuvista varkauksista. Jopa 64 %:lla yrityksistä oli ollut työväline- ja laitevarkauksia vuosina 2005–2008. Myös murtoja ja toimitiloihin kohdistuvaa ilkivaltaa oli kohdannut joka neljäs rakennusalan yritys. Poliisin tietoon tulleista törkeistä varkaustapauksista vuosina 2008–2009 ilmoitettujen vahinkojen määrä oli pienimmilläänkin ollut yleensä tuhansia euroja. Vahinkojen määrä oli yleensä noin 10 000 euroa, mutta monissa tapauksissa jopa yli 100 000 euroa.

Verotarkastukset

Verohallinnon rakennusalan verovalvontahanke (RAKSA) käynnistyi vuonna 2008. Kampanjan avulla verohallinto lisää rakennusalan verovalvontaa. Verohallinnon tehovalvontajakson aikana on tarkoitus tehdä 150–200 työmaakäyntiä eri puolilla Suomea. Iskuista ei ole kerrottu työmaille etukäteen. Tehostettuun valvontaan osallistuvat kaikki verohallinnon toimialat sekä aluehallintoviranomaisen työsuojelutarkastajia. (Verohallinnon tilastoja: Rakennusalan verovalvontahanke 2011.)

Raksa-nimellä tunnettu kampanja on tuottanut ajalla 1.1.2008–30.8.2011 yhteensä 2611 verotarkastuskertomusta, eli noin 700 kertomusta vuodessa. Tarkastetuista yrityksistä suurin osa oli pieniä tai keskisuuria. 77 %:ssa verotarkastuksista verohallinto on ryhtynyt toimenpiteisiin. Harmaata taloutta on löydetty noin 30 %:ssa tarkastuskohteista. Mustia palkkoja on todettu maksetun 156 miljoonaa euroa. Peiteltyjä osinkoja on löydetty 70,4 miljoonan euron arvosta ja puuttuvaa yritystuloa 101,6 miljoonan euron arvosta. Kuittikauppaa on paljastettu 75 miljoonan euron arvosta. Tekaistuja kuitteja on löydetty yli 10 000 kappaletta. Verohallinto on pannut

maksuun tarkastusten perusteella veroja yhteensä noin 144 miljoonaa euroa. Ennakonpidätyksiä ja työnantajan sosiaaliturvamaksuja on pantu maksuun 53,9 miljoonaa euroa ja arvonlisäveroa 41,5 miljoonaa euroa. (Verohallinnon tilastoja: Rakennusalan verovalvontahanke 2011.)

6 HARMAAN TALOUDEN TORJUMINEN

Harmaan talouden torjunnalla suojellaan rehellisiä työntekijöitä ja yrittäjiä. Harmaata taloutta ja talousrikollisuutta on pyritty torjumaan viimeisen 15 vuoden aikana verotarkastusten, verotarkastusiskujen ja tilaajavastuutarkastusten lisäksi myös erilaisilla lainsäädäntöuudistuksilla ja erilaisia toimenpide-ehdotuksia on myös tuotu esiin muiden työryhmien ja hankkeiden yhteydessä. Tällä hetkellä voimassa on viides harmaan talouden torjuntaohjelma. Taloustorjuntaohjelmat ovat valtioneuvoston periaatepäätöksellään hyväksymiä toimintaohjelmia harmaan talouden ja talousrikollisuuden vähentämiseksi. Ohjelmat ovat sisältäneet esityksiä lainsäädännön kehittämiseksi sekä viranomaisten toimintamallien ja erityisesti viranomaisyhteistyön parantamiseksi, viranomaisten resurssien lisäyksiä, tiedotuskampanjoita ja talousrikollisuuteen kohdistuvaa tutkimustoimintaa. (Hirvonen ym. 2010, 305, 308.)

Hallitus jatkaa talousrikollisuuden viidennen torjuntaohjelman toimeenpanoa ja on jo aloittanut kuudennen toimenpideohjelman valmistelun. Harmaan talouden torjuntaan panostetaan hallitusohjelman mukaisesti yhteensä 20 miljoonan euron vuosittaisella lisämäärärahalta, joka kohdistetaan oikeus-, sisäasiain-, valtiovarain-, työ- ja elinkeino- sekä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonaloille. Tavoitteena on myös selvittää tilaajavastuulain uudistamistarpeet. Lisäksi tarkoituksena on saada harmaan talouden torjuntaan kohdistetuilla toimilla vähintään 300 miljoonan euron lisäverotuottoja vaalikauden loppuun mennessä. (Valtioneuvoston viestintäyksikön tiedote 2011.)

Viidennen torjuntaohjelman myötä on jo toteutettu erilaisia uudistuksia, joilla torjutaan harmaata taloutta. Verohallintoon perustettiin pysyvä harmaan talouden selvityksikkö vuoden 2011 alusta. Yksikkö jakaa muun muassa tietoa harmaan talouden torjumisesta. Selvityksyksiköllä on myös kaksi päätehtävää. Ensimmäinen sen pitää tuottaa ilmiöselvityksiä. Niitä varten se kerää, yhdistää ja analysoi viranomaisilta ja muista lähteistä hankkimaansa tietoa. Tuloksena pitäisi olla selvityksiä esimerkiksi har-

maan talouden torjuntatoimista tai lakien vaikuttavuudesta. Selvityksissään yksikkö voi käyttää lähdemateriaalina myös salaista tietoa. Toisena tehtävänä on tehdä velvoitteidenhoitoselvityksiä yhteisöistä ja muista yrityksistä eri viranomaisille. Niissä yksikkö arvioi, miten hyvin tai huonosti yritykset ja niihin kytkeytyvät henkilöt hoitavat lakisääteiset velvollisuutensa. Yksiköllä on myös oikeus saada toimintaansa varten salassa pidettäviä tietoja viranomaisilta. Harmaan talouden selvitysyksikkö saa näin yrityksistä ja yksityishenkilöistä tietoja, joihin muilla ei ole pääsyä. (Kervinen 2011.)

Torjuntakeinoksi tuli myös rakennusalalle käänteinen arvonlisävero, joka otettiin käyttöön 1.4.2011. Muutos tarkoittaa, että verovelvollinen onkin myyjän sijasta ostaja eli aliurakoinnissa arvonlisäveron suorittaa ja ilmoittaa aliurakoitsijan sijasta työsuorituksen ostaja eli pääurakoitsija, joka voi myös vähentää ilmoittamansa veron. Näin toimitaan läpi koko aliurakointiketjun, vain pääurakoitsija laskuttaa asiakastaan verollisella laskulla. Järjestelmän toivotaan parantavan rehellisesti toimivien rakennusalan yritysten kilpailuasemaa. Leena Juusela (2011) varoittaa kuitenkin, että ostajan aseman selvittäminen saattaa kuitenkin aiheuttaa sekaannuksia ja lisätyötä ainakin aluksi. Saatetaan aiheetta jättää arvonlisävero lisäämättä laskuihin tai laskuttaa varmuuden vuoksi virheellisesti arvonlisäverolla.

Rakennusalan käännetty arvonlisävero on saanut paljon kritiikkiä. Rakennusteollisuus pelkää, että käänteisestä arvonlisäverosta aiheutuu enemmän haittaa kuin hyötyä, sillä työmaiden pääurakoitsija on vastuussa myös aliurakoitsijoiden arvonlisäverojen tilityksistä, mikä lisää yritysten byrokratiaa. Rakennusliitto arvioi käänteisen arvonlisäverotuksen lisäävän hallinnon kuluja yrityksissä, joissa verot ja maksut on hoidettu mallikkaasti. (Käänteinen arvonlisävero rakennusteollisuuden hampaissa 2011.)

Myös rakennusalalla työskentelevät yrittäjät epäilevät käännetyn arvonlisäveron toimivuutta harmaan talouden torjunnassa. Harmaata taloutta harjoittavia yrityksiä ei heidän mielestään saada kuriin käänteisellä arvonlisäverolla. Verokäännös on sen sijaan syönyt yrittäjien aikaa, ja monilla on ollut ongelmia nimenomaan laskujen lähettämässä, johtuen käännetystä arvonlisäverosta. Yrityksissä eniten harmia on kuitenkin aiheuttanut verottajan arvonlisäveron palautusten viipyminen. Yrittäjät kertovat, että palautusten viipyminen rasittaa yritysten kassaa muutenkin epävarmoina aikoina. (Verouudistus harmittaa: ”Onko tästä mitään hyötyä?” 2011.)

6.1 Harmaan talouden torjuminen rakennusalalla

Harmaan talouden torjuminen on rakennusalalla sekä tilaajan että urakoitsijan velvollisuus. Velvollisuus perustuu lainsäädäntöön ja tilaajia ja urakoitsijoita edustavien järjestöjen väliseen sopimukseen. Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä tuli voimaan vuoden 2007 alusta. Lailla pyritään torjumaan harmaata taloutta, ja laki antaa tilaajalle välineitä selvittää sopimuskumppaninsa luotettavuutta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tilaajan täytyy pyytää urakoitsijalta ja urakoitsijan täytyy toimittaa tilaajalle selvitys ennakkoperintärekisteriin, työnantajarekisteriin ja arvonlisäverovelvollisten rekisteriin merkitsemisestä. Urakoitsijan täytyy myös toimittaa kaupparekisteriote ja todistus verojen maksamisesta tai selvitys, että verovelkaa koskeva maksusuunnitelma on tehty. Todistus vaaditaan myös eläkevakuutusten ottamisesta ja maksamisesta tai selvitys, että erääntyneitä eläkevakuutusmaksuja koskeva maksusopimus on tehty. Viimeisenä vaaditaan selvitys työehtosopimuksesta tai keskeisistä työehdoista. Tiedot eivät saa olla yli kolmea kuukautta vanhoja, ja tilaajan täytyy tarkistaa tiedot ja selvitykset aina kahdentoista kuukauden välein. Lisäksi tarkistetut selvitykset on talletettava kahdeksi vuodeksi, jos urakoitsija valitaan. Selvityksiä ei kuitenkaan tarvitse tehdä, jos tilaajalla on laissa mainittu perusteltu syy luottaa siihen, että urakoitsija hoitaa lakisääteiset velvoitteensa. Yksityiset henkilöt eivät kuitenkaan ole ilmoitusvelvollisia. (Markkanen 2011, 207–208.)

Mikäli edellä mainitut urakoitsijan asiat ovat kunnossa, niin urakkasopimus voidaan allekirjoittaa. Tilaajan puolelta käsittelevillä henkilöillä on vaitiolovelvollisuus selvityksistä tietoonsa saamista asioista. Tilaajavastuulain noudattamista valvovat aluehallintoviraston työsuojelun vastuualueet, jotka voivat määrätä lakia rikkoneen tilaajan maksettavaksi 1600–16 000 euron laiminlyöntimaksun (vuonna 2011). Laiminlyöntimaksu voidaan määrätä, jos selvityksiä urakoitsijasta ei ole tehty tai selvitykset on tehty, mutta urakoitsija on silti palkattu, vaikka kaupparekisteriotteessa näkyy merkintöjä liiketoimintakiellosta tai tilaajan on muuten täytynyt tietää, ettei urakoitsijalla ole aikomustakaan hoitaa lakisääteisiä velvoitteitaan. (Markkanen 2011, 207–208.)

6.2 Harmaan talouden torjuminen rakennusalaalla tulevaisuudessa

Työ- ja elinkeinoministeriö asetti marraskuussa 2010 työryhmän valmistelemaan toimenpiteitä talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjumiseksi rakennus- sekä majoitus- ja ravitsemusalailla. Keskeisenä tehtävänä oli arvioida harmaan talouden torjumiseksi käytössä olevien toimenpiteiden toimivuutta sekä arvioinnin pohjalta tehdä mahdolliset ehdotukset tavoitteiden tehokkaammaksi saavuttamiseksi. Erityisesti työryhmä arvioi tarpeet muuttaa tilaajavastuulakia. Työryhmä on julkaissut maaliskuussa 2011 mietinnön. (Talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuminen rakennus- sekä majoitus- ja ravitsemusalailla – työryhmän mietintö 2011, 3.) Seuraavaksi on käsitelty tärkeimpiä rakennusalaan koskevia mahdollisia uudistuksia.

6.2.1 Tilajavastuulaki

Tilajavastuulain mukaisen selvitysvelvollisuuden on katsottu olevan puutteellinen, koska se ei sisällä selvitysvelvollisuutta kaikista lakisääteisistä vakuutuksista. Työryhmä esittääkin parannuksia tilajavastuulakiin siten, että selvitysvelvollisuuteen lisättäisiin tapaturmavakuutus. Työnantajan velvollisuutena on ottaa tapaturmavakuutus työsuhteessa oleville työntekijöilleen, mutta valvontakokemusten perusteella on havaittu, että tapaturmavakuutusta ei usein oteta. (Talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuminen rakennus- sekä majoitus- ja ravitsemusalailla – työryhmän mietintö 2011, 22.)

Työryhmä ehdottaa myös, että tilajavastuulain 5 §:n mukaista selvitysvelvollisuutta muutettaisiin siten, että rakennusalaalla tilaajan olisi hankittava tieto myös eläkevakuutusten ja tapaturmavakuutusten voimassaolosta ja vakuutettujen määristä. Tämän hetkinen tilajavastuulain selvitysvelvollisuus ei tarjoa tietoa yrityksen aikaisemmasta toiminnasta tai toiminnan luonteesta eikä kerro, kuinka monta työntekijää vakuutukset kattavat. Arvioidessa sopimuskumppanin luotettavuutta, tilaajan olisi tärkeää tietää, onko yritys toiminut lain mukaan aiemmin. (Talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuminen rakennus- sekä majoitus- ja ravitsemusalailla – työryhmän mietintö 2011, 24.)

Nykyisen tilajavastuulain mukaan ulkopuolista työvoimaa käytettäessä yrityksillä on selvitysvelvollisuus sopimuspuolesta. Tilajavastuulaki ja sen selvitysvelvollisuus ai-

heuttavat yrityksille kustannuksia. Lakiin on kuitenkin sisällytetty tiettyjä tilanteita, jolloin selvityksiä ei tarvitse tehdä, jotta kustannukset pysyisivät kohtuullisina yrityksille saatuun hyötyyn nähden. Tilaajan ei tarvitse pyytää tilaajavastuulain mukaisia selvityksiä, jos hänellä on perusteltu syy luottaa sopimuspuolen täyttävän lakisääteiset velvoitteensa sillä perusteella, että sopimuspuolena on valtio, kunta, kuntayhtymä, sopimuspuolen toiminta on vakiintunutta tai sopimussuhdetta voidaan pitää vakiintuneena aikaisempien sopimussuhteiden johdosta. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011, 8.)

Tilaajavastuulain soveltamisen kannalta toiminnan ja sopimussuhteen vakiintumista koskevaa poikkeusta on kuitenkin pidetty ongelmallisena. Valvonnassa säännöksen on katsottu johtavan käytännössä siihen, että lain soveltamisalan ulkopuolelle rajautuu monesti suuri osa tarkastettavaksi valikoiduista sopimuksista, kun valvontaviranomaisten on etukäteen mahdotonta tietää, milloin sopimussuhteet kussakin tapauksessa ovat alkaneet. Vakiintunut sopimussuhde ei myöskään välttämättä tarkoita, että sopimuskumppani täyttää lain mukaiset velvoitteensa. Näistä syistä työryhmä ehdottaa, että jatkossa rakennusalalla tilaajan olisi aina toiminnan vakiintuneisuudesta tai sopimustoiminnan vakiintuneisuudesta huolimatta pyydettävä tilaajavastuulain edellyttämät selvitykset. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011, 8.)

Tilaajavastuulain rikkomisesta seuraa tilaajalle laiminlyöntimaksu, joka on enimmillään 16 000 euroa. Vakavampien tilaajavastuulain rikkomusten osalta työryhmä ehdottaa, että rakennusalalla otettaisiin käyttöön korotettu laiminlyöntimaksu, joka olisi huomattavasti nykyistä korkeampi. Korotettu laiminlyöntimaksu määrättäisiin, jos tilaaja tekee sopimuksen liiketoimintakiellossa olevan kanssa tai jos tilaajan on täytynyt tietää, että sopimuksen toisella osapuolella ei ole tarkoitus täyttää lakisääteisiä velvoitteitaan. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011, 8–9.) Talonrakennuksen Uudenmaan aluepäällikkö Hannu Mäkisen mukaan korkeinta laiminlyöntimaksua on määrätty todella harvoissa tapauksissa. Tyypillinen sakkomaksu on Mäkisen arvion mukaan 3000–5000 euroa, jonka epärehellinen yritys kuittaa helposti. (Ranta 2011.)

Lisäksi työryhmä ehdottaa, että useampaan korotettuun laiminlyöntimaksuun veloitettu olisi jatkossa suljettava tietyin edellytyksin kilpailutuksen ulkopuolelle julkisissa hankinnoissa. Hankintalakiin tulisi lisätä säännös, jonka mukaan hankintayksikön on

pyydettyä rakennusalaan koskevan tarjouskilpailun voittaneelta tarjoajalta selvitys siitä, ettei tarjoajalle ole määrätty esimerkiksi viimeisen kahden vuoden aikana useampaa kuin yhtä tilaajavastuulain mukaista korotettua laiminlyöntimaksua. Lisäksi urakkasopimukseen olisi jatkossa lisättävä lauseke, jolla kielletään tarjouskilpailun voittanutta käyttämästä alihankkijoita, joille on määrätty useampi kuin yksi korotettu laiminlyöntimaksu esimerkiksi viimeisen kahden vuoden aikana. Järjestelmän käyttöönotto edellyttää, että johonkin aluehallintovirastoon perustetaan julkinen rekisteri tilaajavastuulain mukaisista laiminlyöntimaksuista, josta voi pyytää edellä mainitun selvityksen. (Harmaan talouden selvitysyksikkö II 2011, 8–9.)

6.2.2 Veronumero

Rakennusosalalle työryhmä ehdottaa veronumeron käyttöönottoa. Veronumero olisi oltava sekä suomalaisilla, että ulkomaalaisilla työntekijöillä. Veronumerona toimisi henkilötunnus, joka annettaisiin ulkomaalaisille työmiehille hakemuksesta. Veronumeron käyttöönotolla on tarkoitus varmistaa, että kaikki rakennustyötä työmailla tekevät olisi rekisteröity Verohallinnon asiakkaaksi. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011, 7.)

Rakennusalan työntekijöille pakolliseksi tulevan veronumeron valmistelu on lähtenyt ripeästi liikkeelle uuden hallituksen ansiosta. Tämänhetkisten tietojen mukaan jokainen suomalainen saa henkilökohtaisen veronumeron jo alkuvuodesta verokortin mukana. Heinäkuun alusta alkaen käynnistyvillä rakennustyömailla tulee myös kaikilla ulkomaisilla työntekijöillä olla veronumero haettuna. Veronumeron odotetaan auttavan karsimaan pimeää työtä rakennustyömailta. Lain tullessa voimaan jokaisella rakennustyömaalla työskentelevällä on oltava veronumero merkittynä kuvalliseen henkilötunnustekorttiin. Rakennusalan työntekijät merkitään julkiseen veronumerorekisteriin, josta voi käydä helposti tarkistamassa, onko työmaalla työskentelevä henkilö verottajan tiedossa. Veronumeron avulla verottaja pystyy seuraamaan myös ulkomaisten työntekijöiden Suomessa oleskelua ja verosäännösten noudattamista. (Rakentajien veronumerot saataneen käyttöön alkuvuonna 2011.)

Wickströmin (2011) mukaan rakennusosalalle on tulossa veronumerot 1.7.2012. Hän mainitsee myös työntekijöitä ja rakennusurakoita koskevan kuukausittaisen ilmoitta-

mismenettelyn käyttöön otosta vuonna 2013. Työryhmän ehdotuksen mukaan tämä tarkoittaisi sitä, että jatkossa rakennuspalveluita ostavan tilaajan olisi ilmoitettava Verohallinnolle verovalvontaa varten tarpeelliset tiedot aliurakoitsijoista ja urakkasummat. Verohallinnolle olisi ilmoitettava kuukausittain työmaalla työskentelevien työntekijöiden ja itsenäisten työsuorittajien verotuksen ja työnantajavelvoitteiden valvontaa varten tarpeelliset tiedot. (Talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuminen rakennus- sekä majoitus- ja ravitsemisalalla – työryhmän mietintö 2011, 14–15).

6.2.3 Valvonnan tehostaminen

Etelä-Suomen aluehallintoviraston tilaajavastuutiimi valvoo tilaajavastuulakia. Heillä on tällä hetkellä käytettävissä yhteensä noin 12 henkilötyövuotta tilaajavastuutarkastuksiin. Vuonna 2010 tilaajavastuutarkastuksia tehtiin kaiken kaikkiaan 872 koko maassa. Kaikista tehdyistä tarkastuksista noin 50 % kohdistui rakennusalalle. Työryhmän mielestä valvontaresurssit ovat liian vähäiset, minkä takia valvontaresurssija tulisikin lisätä 30 henkilötyövuoteen. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011, 9.)

Rakennusalalla pimeä palkka maksetaan lähes aina käteisenä. Työryhmä ehdottaa selvitettäväksi, voidaanko laissa säätää, että palkka on maksettava työntekijän ilmoittamalle pankkitilille tai maksumääräyksenä työnantajan pankista. Tämä säännös koskisi siis vain rakennusalaa, koska käteisen rahan käytön rajoittaminen rakennusalalla voisi vaikuttaa pimeän työvoiman käyttöön hillitsevästi ja helpottaa valvontaa pimeän palkan maksun osalta. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011, 9–10.)

6.3 Harmaan talouden torjuminen tulevaisuudessa pientalorakentamisessa

Rakennusalan arvioiden mukaan harmaan talouden osuus yksityishenkilöiden pientalorakentamisesta on suuri. Yksi keino harmaan talouden torjumiseksi pientalorakentamisessa työryhmän mukaan olisi informaation lisääminen ja antaminen rakennushankkeeseen ryhtyvälle. Työryhmä esittää selvitettäväksi, tulisiko maankäyttö- ja rakennusasetusta muuttaa siten, että aloituskokouksessa rakennushakkeeseen ryhtyvälle annettaisiin viranomaisten laatima tietopaketti lakisääteisten velvoitteiden hoitamisesta ja aloituskokouksen pöytäkirjaan merkittäisiin tietopaketin antamisesta. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011, 9.) Omakotitalorakentamiseen on myös toivottu kotita-

lousvähennystä. Asuntoremonteissa pimeää työtä on jo saatu karsittua kotitalousvähennyksen avulla. (Ranta 2011.)

Yksityishenkilöiden on helppo teettää rakennustöitä pimeästi, koska heiltä puuttuu kirjanpito- ja arvonlisäverovelvollisuus. Omaa taloa rakentavalla tai remontoivalla henkilöllä ei tällä hetkellä ole velvollisuutta ilmoittaa, kuinka paljon rakentamiseen on käytetty urakoitsijoita. Urakoitsijoista ja maksetusta työn osuuksista ilmoitetaan verottajalle vain silloin, kun yksityishenkilöt hakevat kotitalousvähennystä. Työryhmä esittää selvitettäväksi, tulisiko verotusmenettelystä annettuun lakiin lisätä yksityishenkilöille velvollisuus ilmoittaa rakennuslupaa edellyttävissä korjaus- ja uudisrakentamistoimissa käytetyistä urakoitsijoista tai työntekijöistä sekä näille maksettujen maksujen määristä. Lisäksi maankäyttö- ja rakentamislakia voisi työryhmän mielestä muuttaa siten, että rakennusta ei saa hyväksyä käyttöön otettavaksi, jos omistaja ei ole esittänyt selvitystä ilmoitusvelvollisuuden täyttämisestä. Jos muutos toteutuu, yksityisen omakotirakentajan täytyisi siis ilmoittaa tiedot rakennuslupaa edellyttävässä korjaus- ja uudisrakentamisessa käytetyistä urakoitsijoista tai työntekijöistä. Samalla pitäisi ilmoittaa myös näille maksetut summat. (Harmaan talouden selvitysyksikkö 2011, 9–10.)

Pientalorakentamisessa harmaa talous on rakennusteollisuuden toimitusjohtajan Tarmo Pipatin mielestä suhteellisesti suurinta. Ongelmana on juuri valvonnan puuttuminen. Rakennusala on jo pitkään vaatinut, että omakotirakentaminen saataisiin valvonnan piiriin. Valvontasysteemi pitäisi Pipatin mielestä saada pakolliseksi myös pientalorakentamiseen. (Ranta 2011.)

6.4 Torjumisen ongelmat

Vaikka talousrikostorjuntaohjelmia ja lainsäädännön parannuksia on tehty ja uusia parannuksia on tulossa koko ajan lisää, harmaan talouden torjuminen on silti erittäin ongelmallista. Lainsäädännöllä ei esimerkiksi ole riittävästi mahdollisuuksia hallita kansainvälistynyttä toimintaa. (Helsingin kaupunki, tarkastuslautakunta 2010, 8.)

Harmaata taloutta esiintyy todennäköisimmin kaikkein pienimmissä yrityksissä. Näillä on kuitenkin vain yksi mahdollisuus kahdestasadasta joutua verotarkastukseen. Suurin ongelma on valvonnassa, sillä Suomen verohallinnolla ei ole nykyisen lainsäädännön puitteissa keinoja valvoa tehokkaasti Suomessa ilman kiinteää toimipaikkaa toimivia

ulkomaisia yrityksiä eikä niiden työntekijöitä. Verotarkastuksen keinoin ei myöskään pystytä havaitsemaan kaikkea harmaata taloutta. Tämä koskee erityisesti kansainväliseen sijoitustoimintaan liittyvää toimintaa. Sijoitustoimintaan liittyvä lainsäädännön mahdollistama sijoitusten nimettömyys (hallintarekisteri) tekee Suomesta veroparatiisivaltion, joka ei voi valvoa omia verovelvollisiaan eikä pysty antamaan tietoja muiden maiden viranomaisille. (Helsingin kaupunki, tarkastuslautakunta 2010, 8.)

Erityisesti aliurakkaketjujen valvonta on vaikeaa, sillä pääurakoitsija ei ole sopimus-
suhteessa kuin omiin, suoriin aliurakoitsijoihinsa. Urakkaketjun sisällä tehtävien so-
pimusten sisältö ei ole julkista. Pääurakoitsijalla ei ole lakiin perustuvaa oikeutta saa-
da aliurakoitsijalta tietoja, joilla voisi valvoa tämän suorittamia maksuja, kuten palk-
koja, työnantajamaksuja tai veroja. Pääurakoitsija voi saada tilaajavastuutiedot vain
omilta, suorilta aliurakoitsijoiltaan. Työn tilaajalla ei kuitenkaan ole pääsyä aliurakoit-
sijan yksittäisen työntekijän palkkatietoihin ja mahdollisuutta valvoa sitä, noudate-
taanko sovittuja palkkaperusteita, ellei työntekijä siihen erikseen anna lupaa. Lisäksi
suomalaiseen oikeusjärjestelmään sopii huonosti se, että yritykset vahtivat toinen toi-
siaan. Yritysten valvonta kuuluu viranomaisille, joille myös voidaan antaa valtuudet
valvontatehtävän toteuttamiseksi. Yritysten tehtävä on antaa viranomaisille tietoa, jot-
ta viranomaiset voivat kohdentaa valvontansa oikein. (Täsmäaseita talousrikollisuuden
torjuntaan 2011.)

Rikoskomisario Björkqvist (2011) näkee harmaan talouden torjunnan ongelmat alhai-
sessa kiinnijäämisriskissä. Moni tekee talousrikoksen, koska kiinnijäämisriski on al-
hainen, sillä talousrikosten tunnistaminen on hankalaa. Laissa on myös paljon tulkin-
nanvaraisuutta, ja rangaistusseuraamukset ovat kohtuullisen lievät. Talousrikoksen to-
teuttaminen voi olla helppoa, ja siitä saa huomattavan taloudellisen hyödyn. Myös
turvaton ympäristö voi olla osasyynä talousrikoksen tekemiselle. Lisäksi esitutkinta,
syytekynnys ja tuomitsemiskynnys ovat Björkqvistin mukaan korkeita.

Harmaan talouden torjuntaa hankaloittaa myös resurssien puute. Rakennusalan talous-
rikokset ovat suuri ja kuluttava haaste niin poliisin talousrikostutkijoille ja syyttäjille
kuin tuomioistuinlaitokselle ja verohallinnolle. Koko käsittelyprosessi on tällä hetkellä
ylityöllistetty rakennusalan talousrikosten takia ja juttujen läpivirtaus on heikkene-
mässä, mikä näkyy käsittelyn pitkittymisenä. Kun rikostutkinta alkaa, epärehellisesti

toiminut yrittäjä on jo usein siirtänyt keräämänsä rikoshyödyt piiloon viranomaisilta ja käynnistänyt uuden yrityksen. Resurssien riittämättömyys johtaa talousrikosjutuissa helposti siihen, että vain rikoksen päätekijöiden ja avunantajien rikokset voidaan tutkia. Pimeää palkkaa saaneet työntekijät pääsevät lähes poikkeuksetta rikosoikeudellisesta vastuusta sekä oman veropetoksensa että sosiaalietuuksien väärinkäytösten osalta. (Teematilannekuva 2010, 14–15.) Lisäksi törkeistäkin verorikoksista tuomituilla on suuri mahdollisuus selvitä joutumatta vankilaan, sillä valittamalla saa tuomiota lykättyä 6–7 vuoden päähän rikoksen ilmitulosta (Helsingin kaupunki, tarkastuslautakunta 2010, 8). Tämä tukee Björkqvistin näkemystä alhaisesta kiinnijäämisriskistä, etenkin yksityisten henkilöiden kohdalla. Resurssien puute on ilmeinen.

Pientalorakentamisessa harmaan talouden torjumisen ongelmat ovat ehdottomasti valvonnan puuttumisessa. Yksityishenkilöt eivät ole toiminnastaan kirjanpito- ja arvonalisäverovelvollisia. Houkutus teettää esimerkiksi remonttityöt sukulaisella pimeästi kuin lakisääteiset velvoitteet hoitavalla rakennusalan ammattilaisella on suuri, sillä se saattaa tulla jopa useita tuhansia euroja edullisemmaksi. Lisäksi Suomessa vallitsee jopa salliva ilmapiiri teettää remonttityöt pimeästi sukulaisilla tai talkoovoimin. (Hirvonen ym. 2010, 89.)

7 LAINSÄÄDÄNTÖ

Rikoslaisissa ei ole yleistä talousrikosten määritelmää, vaan niihin luetaan useita liiketoimintaan ja verotukseen liittyviä väärinkäytöksiä. Tyypillisiä talousrikoksia ovat esimerkiksi veropetos, kirjanpitorikos, velallisen epärehellisyys, velallisen petos ja petos. Näiden rikosten enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Tekojen ollessa törkeitä enimmäisrangaistus on neljä vuotta vankeutta. Törkeässä rahanpesussa ja tilanteessa, joissa henkilö tuomitaan useasta rikoksesta enimmäisrangaistus voi olla jopa kuusi vuotta vankeutta. (RL 32. luku 7§.)

Sakkojen tai vankeuden lisäksi rikokseen syyllistynyt menettää rikoksella saavuttamansa taloudellisen hyödyn, eli hän joutuu luovuttamaan esimerkiksi rikoksella hankitut rahat valtiolle. Mikäli yritys syyllistyy harmaaseen talouteen, voi yritys joutua maksamaan enimmillään 850 000 euroa sakkoja valtiolle. (Miten harmaasta taloudesta rangaistaan 2011.)

Oman firman pyörittämiseen liittyvien laissa säädettyjen maksujen maksamatta jättäminen ja kirjanpidon laiminlyöminen on laitonta. Yrittäjä voidaan tuomita liiketoimintakieltoon enintään seitsemän vuoden ajaksi, jos yrittäjä on syyllistynyt talousrikokseen. Jos henkilö kiellossa ollessaan aloittaa yritystoiminnan, voidaan hänet tuomita kiellon rikkomisesta sakkoihin tai vankeuteen. Vuosina 2005–2009 Suomessa määrättiin liiketoimintakieltoon yli 1400 ihmistä. Vuonna 2010 vankeusrangaistusta alkoi suorittaa 597 henkilöä, jotka olivat syyllistyneet vähintään yhteen talousrikokseen. (Miten harmaasta taloudesta rangaistaan 2011.)

Laissa on myös säädetty rikoksiksi pienempiä harmaaseen talouteen luokiteltuja tekoja. Pimeän työn tekeminen ja tulojen ilmoittamatta jättäminen verottajalle on rikos, josta voidaan tuomita sakkoa tai vankeutta. Pienemmissä tapauksissa maksamattomat verot joutuu maksamaan korotettuna ja joissain tapauksissa tuomitaan yhdyskuntapalvelua ja suuremmissa rangaistuksena on vankilatuomio. Piraattilevyjen maahantuominen, toisen luottokortin käyttäminen ilman lupaa, toiselta rahan lainaaminen mutta takaisin maksamatta jättäminen, tulojen valehteleminen poliisille sakotustilanteessa ja väärän tiedon antaminen ulosottoviranomaiselle tai tiedon salaaminen ovat myös rangaistavia tekoja, joista tuomitaan sakkoa tai vankeutta. (Miten harmaasta taloudesta rangaistaan 2011.)

8 KYSELYTUTKIMUS

Opinnäytetyön empiirinen osa koostuu kyselytutkimuksesta. Tutkimusmenetelmäksi valittiin kvantitatiivinen menetelmä. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa on keskeistä käsitteiden määrittely, tutkittavien henkilöiden valinta ja havaintoaineiston soveltuvuus numeeriseen mittaamiseen. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa kyselyaineiston keruumenetelmänä voi esimerkiksi olla strukturoitu haastattelu tai kyselylomake. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 139–140.)

8.1 Tutkimusongelma ja tavoitteet

Tämän kyselytutkimuksen tarkoituksena on selvittää omakotitalon rakentamisessa käytettyä pimeän työvoiman määrää Kouvolan alueella vuonna 2011. Selvitin kuinka paljon omakotitalon rakentajat maksoivat palkkoja pimeinä ja keille palkkoja maksettiin sekä missä muodossa palkan maksu tapahtui. Tämä tieto kartuttaisi pimeän työ-

voiman määrää pientalorakentamisessa ja auttaisi arvioimaan, onko pientalorakentamisen pimeän työvoiman estämiseen panostettava enemmän. Tavoitteena on myös kerätä tietoa omakotitalon rakentaneiden asenteista harmaata taloutta kohtaan ja myös kartuttaa harmaan talouden tietämystä. Mahdolliset uudet ideat pimeän työvoiman käytön estämiseen saattaisivat auttaa kehittämään harmaan talouden torjumista pientalorakentamisessa. Mieliapiteet ja asenteet tulevia muutoksia kohtaan ovat myös tärkeää tietoa.

8.2 Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt

Vastaavanlaisia aiempia tutkimuksia, joissa olisi tutkittu harmaan talouden määrää pientalorakentamisessa, ei löytynyt. Harmaasta taloudesta on kuitenkin kirjoitettu muutamia opinnäytetöitä, mutta opinnäytteet käsittelevät harmaata taloutta eri näkökulmista. Jari Niemi ja Ilkka Parviainen ovat tehneet opinnäytetyön Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa harmaasta taloudesta, jossa he tarkastelivat harmaata taloutta ravintoloitsijoiden näkökulmasta. Opinnäytetyön tavoitteena oli luoda kuva harmaan talouden harjoittamisen muodoista, valvonnasta sekä syistä ja seurauksista Suomessa. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää ravintoloitsijoiden asenteita harmaata taloutta kohtaan kyselyn avulla. Tutkimusten tuloksista selvisi muun muassa, että ravintoloitsijat kokevat harmaan talouden merkittäväksi ongelmaksi, ja asenne sitä kohtaan on hyvin kielteinen. Ravintoloitsijoiden mielestä harmaan talouden valvontaa tulisi tehostaa. (Niemi & Parviainen 2000, 2.) Opinnäytetyö on kuitenkin tehty noin 12 vuotta sitten ja teoriaan on saatavilla nykyään paljon enemmän tietoa harmaasta taloudesta ja harmaan talouden tilanne on myös muuttunut.

Vainio Tuuli ja Väisänen Anniina ovat tehneet opinnäytteen Laurean ammattikorkeakoulussa käänteisen arvonlisäveron merkityksestä harmaan talouden torjuntakeinona rakennusalalla. Yhtenä tarkoituksena oli tutkia käännetyin arvonlisäverovelvollisuuden merkitystä harmaan talouden torjuntakeinona rakennusalalla Suomessa. Tavoitteena oli myös selvittää, minkälaisia muutoksia uudistus tuo alalle ja miten yritykset suhtautuvat niihin. Tutkimuksessa selvisi muun muassa, että erityisesti pienet yritykset suhtautuivat positiivisesti uudistukseen, kun taas suuret yritykset ja etujärjestöt kritisoivat uutta menettelyä. Myönteisinä vaikutuksina pidettiin muun muassa kilpailutilanteen paranemista sekä valtion verotulojen lisääntymistä. (Vainio & Väisänen 2011, 2.)

Opinnäytetyössä käsitellään harmaata taloutta rakennusalalla muutaman sivun verran ja harmaan talouden torjuntakeinoja, mutta tämä opinnäyte on keskittynyt käännettyyn arvonlisäveroon.

Suurin harmaan talouden tutkimus on tehty vuonna 2010 eduskunnan tarkastusvaliokunnan toimesta. Tutkimuksen suorittivat Markku Hirvonen, Pekka Lith ja Risto Walden. Tutkimuksen yhtenä tarkoituksena oli arvioida Suomen harmaan talouden kokonaisuus euromääräisesti ja prosentuaalisena osuutena bruttokansantuotteesta. Samalla tuli myös arvioida verojen ja muiden lakisääteisten maksujen menetys. Tutkimuksen tuloksista tutkijat totesivat, että harmaa talous ja sen aiheuttamat kilpailuhaitat ovat lisääntyneet erityisesti rakennus-, ravintola- ja kuljetusaloilla. Lisäksi harmaan talouden kansainvälistyminen on kiihtynyt merkittävästi. (Hirvonen ym. 2010, 11.)

8.3 Kyselytutkimuksen laatiminen

Kyselyn kysymykset koostuvat neljästä eri aihealueesta. Ensimmäiset kysymykset selvittävät palkkojen maksamista pimeänä ja loput omakotitalon rakentajien asenteita pimeää palkanmaksua kohtaan ja tietämystä harmaasta taloudesta. Myös mielipiteitä tulevia muutoksia kohtaan tiedustellaan ja mahdollisia kehitysehdotuksia pimeän palkan maksun estämiseen.

Halusin painottaa kyselyn alussa, että kyselyyn vastanneet jäävät täysin anonyymeiksi, jotta kyselyyni uskallettaisiin vastata. Kyselyssä esitetään 12 kysymystä, joissa mukana on sekä monivalinta- että avoimia kysymyksiä. Kysely on tämän työn liitteenä 1. Halusin tehdä kyselystä mahdollisimman yksinkertaisen ja helposti vastattavan, jotta se ei veisi paljoa aikaa, jolloin mahdollisimman moni vastaisi. Kysymykset on pyritty muotoilemaan siten, että vastauksia analysoimalla saataisiin vastaukset asetettuihin tutkimusongelmiin.

8.4 Kyselytutkimuksen toteutus

Soitin Kouvolan rakennusvalvontaan rakennuslupaosastolle tiedustellakseni omakotitalon rakentaneiden postiosoitteita. Virkailija ei ensin ollut varma, pystyikö hän antamaan minulle osoitteita opiskelutarkoitusta varten, koska osa omakotitalon rakentaneista oli kieltänyt osoitteiden antamisen eteenpäin. Rakennuslupaosasto suostui kui-

tenkin antamaan minulle listan, jossa oli osoitetiedot vuonna 2011 rakennetuista omakotitaloista Kouvolan alueelle. Listassa oli mukana myös osoitteidensa edelleen luovutuksen kieltäneitä. Rakennuslupaosasto ratkaisi asian kuitenkin niin, etteivät he antaneet minulle kenenkään nimitietoja, vaan ainoastaan osoitteet. Listassa oli myös mukana omakotialoja, jotka oli todellisuudessa rakennettu aiemmin, mutta otettu virallisesti käyttöön vasta vuonna 2011.

Kysely toteutettiin postikyselynä. Kouvolan alueella omakotitalon rakentaneita vuonna 2011 oli yhteensä 129. Lähetin kyselylomakkeen kaikille 27.2.2012, koska otos oli mielestäni juuri sopiva postikyselyä varten. Kirjoitin kuoriin nimien tilalle osakkeen omistaja. Kyselyjen lisäksi kuoriin tuli palautuskuoret ja postimaksu oli maksettu vastaajien puolesta. Vastausaikaa annoin reilun viikon, koska Kouvolassa oli menossa juuri hiihtolomaviikko, jolloin ajattelin, että lomiltakin kotiin palanneet ennättäisivät vastata. Viimeinen vastauspäivä oli 6.3.2012 mennessä.

Tutkimani aihe on niin arka, että halusin ehdottomasti toteuttaa kyselyn täysin nimettömänä, jotta kyselyyni uskallettaisiin vastata. Tämä sulki pois sähköpostikyselyn ja haastattelut. Haastattelemalla ihmisiä paikan päällä en usko, että olisin saanut rehellisiä vastauksia tai haastateltavat eivät olisi suostuneet haastatteluun ollenkaan. Postikyselyn laatiminen oli todella työlästä, mutta mielestäni paras vaihtoehto näin arkaan aiheeseen.

8.6 Kyselytutkimuksen luotettavuuden ja onnistumisen arviointia

Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimuksessa sen luotettavuutta. Kun tutkimuksessa käytettävät mittarit ja tulokset ovat reliaabeleita, tutkimuksen ei tulisi sisältää mitään satumanvaraista tietoa ja tutkimus voidaan toistaa useita kertoja tulosten pysyessä samanlaisina. Sen on oltava siis toistettavissa, mikä tarkoittaa sitä, että huolimatta tekijän vaihtumisesta tutkimuksen pitäisi olla helposti toteuttavissa samoin menetelmin myös jonkun toisen tekemänä. (Mäntyneva, Heinonen & Wrangé 2008, 34–35.) Tässä tutkimuksessa nämä ehdot eivät täytyneet kovin hyvin, sillä vastaajien määrä oli niin pieni. Mikäli tutkimus tehtäisiin myöhemmin uudelleen, saattaisi vastauksia tulla paljon enemmän ja tulokset voisivat jakaantua eri tavalla. Tämän tutkimuksen tuloksia ei voi yleistää kaikkiin Kouvolan omakotitalonrakentajiin, koska vastausprosentti oli

niin pieni, mutta vastaukset ovat suuntaa antavia. Avoimet kysymykset antoivat kuitenkin arvokkaita mielipiteitä, mutta moni oli jättänyt avoimiin kysymyksiin vastaamatta.

Luotettavuuden lisäksi tutkimuksen toteutusta tulee tarkastella validiteetin kannalta. Validiteetti kertoo tutkimuksen pätevydestä eli siitä onko tutkimuksella pystytty mittaamaan sitä, mitä sillä on ollut alun perin tarkoitus mitata. Tutkimusmenetelmät ja siinä käytettävät mittarit ovat erityisen tärkeässä asemassa tarkasteltaessa tutkimuksen validiteettia. Onnistunut tutkimus on yleisesti pätevää ja sen tiedot ovat luotettavia. (Mäntyneva ym. 2008, 34.) Uskon, että saadut vastaukset ovat luotettavia. Kyselyyn vastanneet pysyivät täysin anonyymeinä, joten en usko, että kukaan olisi tahallaan vääristänyt vastauksia. Ne, jotka eivät uskaltaneet myöntää käyttäneensä pimeää työvoimaa, olivat varmaankin vastaamatta jättäneiden joukossa eivätkä lähteneet vastaamaan väärillä vastauksilla.

Lähetettyäni kyselylomakkeen, pelkäsin heti, että ensimmäinen kysymys ”Maksoitteko palkkoja pimeänä” olisi niin hyökkäävä, että moni pelästyisi eikä uskaltaisi vastata kyselyyn. Ensimmäisen kysymyksen olisi ehkä voinut jättää kokonaan pois, koska pimeän työvoiman käyttö olisi paljastunut muistakin kysymyksistä. Kyselylomake on tämän työn liitteenä. (Liite 1.)

Kyselyn tuloksia selaillessani huomasin, että kysymykset olisi voinut laittaa loogisempaan järjestykseen, esimerkiksi asettamieni tavoitteiden mukaan. Tämä olisi selkeyttänyt analysointivaihetta. Joitakin kysymyksiä olisi myös pitänyt selkeyttää. Ensimmäiseen kysymykseen ”Maksoitteko palkkoja pimeänä?” olisi voinut tarkentaa, maksoivatko omakotitalon rakennuttajat palkkoja missään muodossa pimeänä. Useampi oli vastannut, ettei maksanut, mutta olivat kuitenkin ympäröineet, että sukulaiset tai ystävät olivat mukana rakentamassa taloa. Lisäksi osa oli vielä vastannut, että maksoi esimerkiksi ruokapalkalla.

Samoin kysymyksiä 2 ja 3, joissa kysyttiin kuka teki omakotitalon rakennus- ja LVIS-työt olisi voinut laittaa viimeiseksi vaihtoehdoksi ”Jokin muu, mikä?”, koska kaksi vastaajaa oli ilmoittanut, että maksoi palkkoja pimeänä, mutta eivät olleet kertoneet työntekijöiksi mitään muuta kuin laillisen yrityksen.

Kysymykseen numero 7 ”Kuinka paljon edullisemmaksi arvioisitte omakotitalonne rakentamisen tulleen, mikäli käytitte rakentamisessa ja/tai LVIS-töissä pimeää työvoimaa?” eräs vastaaja oli kommentoinut, ettei kysymyksestä käy ilmi, otetaanko huomioon koko rakennusprojekti vai vaan palkkamenot. Tarkoitin koko rakennusprojektia. Tätäkin kysymystä olisi siis pitänyt tarkentaa hieman.

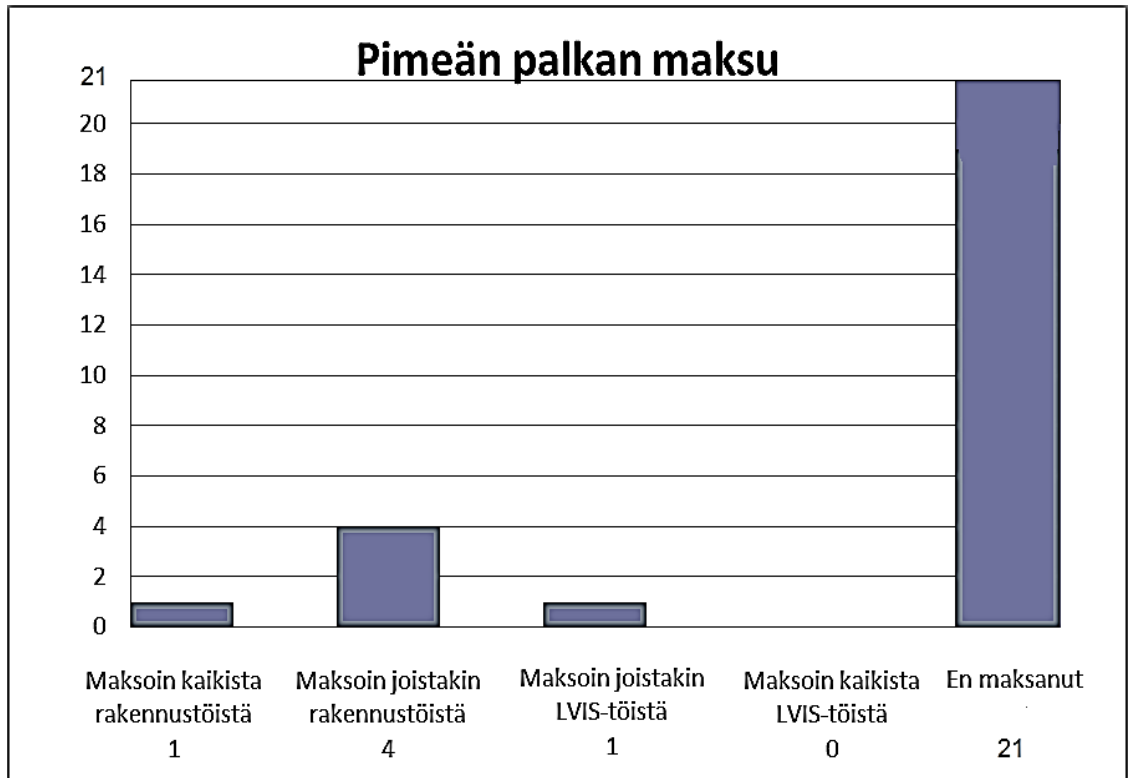
8.5 Kyselytutkimuksen tulokset

Kyselyyn vastasi 27 henkilöä, joka on 20,9 % kaikista lähetetyistä kyselyistä. Postikyselyissä on aina hyvin suuri kato, jos lomakkeita saa 30–40 prosenttia takaisin, on palautus prosentti hyvä (Hirsjärvi ym. 2009, 196). Tämän vuoksi vastausprosentti jäi siis liian pieneksi, jolloin kyselyn tuloksia on hankalampi yleistää. Tarkastelen seuraavaksi kyselyn tuloksia lukumäärän mukaan. Lopuksi käsittelemme avoimet kysymykset.

8.5.1 Pimeän palkan maksu

Ensimmäisenä vastaajilta kysyttiin suoraan, ovatko he maksaneet palkkoja pimeinä. Kuvasta 2 voikin jo selkeästi huomata, että suurin osa vastaajista ei maksanut palkkoja pimeänä.

Kuva 2. Pimeän palkan maksu. (n=27)

Vastausten joukossa oli myös myönteisiä vastauksia. Neljä myönsi maksaneensa palkkoja pimeinä joistakin rakennustöistä ja vain yksi kaikista rakennustöistä. Yksi vastaajista myönsi maksaneensa palkkoja pimeänä joistakin LVIS-töistä ja kukaan ei myöntänyt maksaneensa palkkoja pimeinä kaikista LVIS-töistä.

Pimeän palkan maksun kieltäneitä henkilöitä oli siis 21. Näistä 21:stä seitsemän vastasi, että omakotitalon rakennustyöt teki laillinen rakennusliike tai kahdessa tapauksessa vastaajat rakensivat itse, mutta kuitenkin myös sukulaiset tai ystävät olivat olleet mukana rakentamassa. Taulukosta 2 näkyy näiden seitsemän henkilön käyttämä työvoima omakotitalon rakentamisessa. Vastaajat saivat valita niin monta vaihtoehtoa, kuin oli tarpeen. Näistä seitsemästä kuuden omakotitalon rakentamiseen oli osallistunut myös rakennuttaja itse. Sukulaiset olivat myös olleet apuna kuudessa tapauksessa. Kolmessa tapauksessa tuttavat, ystävät tai työkaverit olivat olleet mukana rakentamassa taloa. Neljän henkilön taloa rakensi laillinen rakennusliike tai talopakettiyritys. Kukaan näistä seitsemästä ei käyttänyt verot kiertävää rakennusalan yritystä tai ammattihenkilöä. Taulukosta ei näy LVIS-työt. Näiden seitsemän kohdalla vain yhden henkilön LVIS-

työt oli tehnyt tuttavat, ystävät tai työkaverit. Muut olivat käyttäneet laillista LVIS-alan yritystä.

Näistä seitsemästä kolme ilmoitti maksaneensa palkan ruokapalkalla ja kaksi ruokapalkalla ja lisäksi korvaamalla omalla työllä takaisin kyseisille henkilöille. Yksi vastaaja ilmoitti maksaneensa palkan osallistumalla talkoisiin. Yksi ei ollut vastannut mitään. Kukaan ei siis maksanut palkkaa rahallisella korvauksella.

Taulukko 2. Niiden omakotitalon rakentaneiden käyttämä työvoima, jotka kielsivät maksaneensa palkkoja pimeinä.

En maksanut palkkoja pimeänä	Taloni rakentamiseen osallistui laillinen rakennusliike	Tein itse omakotitaloni rakennustyöt	Sukulaiset osallistuivat rakennustöihin	Tuttavat, ystävät, työkaverit osallistuivat rakennustöihin	Palkan sivukulut maksamatta jättävä yritys rakensi omakotitaloni
X	X	X	X		
X	X	X	X	X	
X		X		X	
X		X	X		
X	X	X	X		
X		X	X	X	
X	X		X		
7	4	6	6	3	0

Loput 14 henkilöä, jotka vastasivat kielteisesti pimeän palkan maksuun, ilmoittivat omakotitalon rakennustöiden tekijäksi laillisen rakennusliikkeen tai talopakettiyrityksen. Vastaajista viisi oli osallistunut myös itse rakennustöihin. Samoin LVIS-töiden tekijäksi ilmoitettiin laillinen LVIS-alan yritys. Kahdessa tapauksessa 14:sta omakotitalon rakennuttaja oli kuitenkin itse tehnyt LVIS-työt.

Omakotitalon rakennustöistä pimeää palkkaa myönsi maksaneensa yhteensä viisi henkilöä ja vain yksi myönsi maksaneensa pimeää palkkaa LVIS-töistä. Taulukosta 3 voi nähdä pimeän palkan maksun myöntäneiden käyttämän työvoiman rakennustöissä. Kuvasta ei näe LVIS-töistä pimeää palkkaa maksaneita.

Neljässä tapauksessa rakennuttaja oli osallistunut myös itse rakennustöihin. Vain yksi rakennuttaja ilmoitti käyttäneensä omakotitalon rakentamisessa yritystä tai rakennusalan ammattihenkilöä, jolle ei maksettu palkan sivukuluja. Saman henkilön talon rakentamiseen osallistuivat myös laillinen rakennusliike, sukulaiset, ystävät ja myös rakennuttaja itse. Eräs vastaaja ilmoitti maksaneensa palkkoja pimeinä omakotitalon rakennustöistä, mutta ilmoitti talon rakentajaksi vain itsensä. Loput neljä ilmoittivat laillisten rakennusliikkeiden tai talopakettiyritysten lisäksi rakennustöihin osallisiksi tuttavat, ystävät, työkaverit tai sukulaiset.

Taulukko 3. Niiden omakotitalon rakentaneiden käyttämä työvoima, ketkä ilmoittivat maksaneensa palkkoja pimeinä.

Maksoin palkkoja pimeänä rakennustöistä	Taloni rakentamiseen osallistui laillinen rakennusliike	Tein itse omakotitaloni rakennustyöt	Sukulaiset osallistuivat rakennustöihin	Tuttavat, ystävät, työkaverit osallistuivat rakennustöihin	Palkan sivukulut maksumatta jättävä yritys rakensi omakotitaloni
X	X	X		X	
X		X			
X	X			X	
X	X	X	X	X	X
X	X	X		X	
5	5	4	1	4	1

Näistä kuudesta pimeän palkan maksun myöntäneistä vain yksi oli maksanut pimeää palkkaa LVIS-töistä, mutta rakennuttaja ilmoitti tekijäksi vain laillisen LVIS-alan yrityksen. Loput viisi rakennustöistä pimeää palkkaa maksaneet ilmoittivat kahdessa tapauksista, että LVIS-työt oli tehty täysin itse ja kaksi käytti laillista ammattilaista. Eräs vastaaja ilmoitti maksaneensa pimeää palkkaa vain joistakin rakennustöistä, mutta laillisen LVIS-alan yrityksen lisäksi myös ystävät olivat osallistuneet omakotitalon LVIS-töihin. Kaksi ilmoitti maksaneensa pimeän palkan rahalla, kaksi korvaamalla omalla työllä takaisin ja loput kaksi korvasivat pimeän työn ruokapalkalla.

Kysymyksessä numero 5 kysyttiin, kuka ehdotti palkan maksua pimeänä. Näistä kuudesta, jotka myönsivät maksaneensa palkkoja pimeänä, kaksi oli ehdottanut palkan

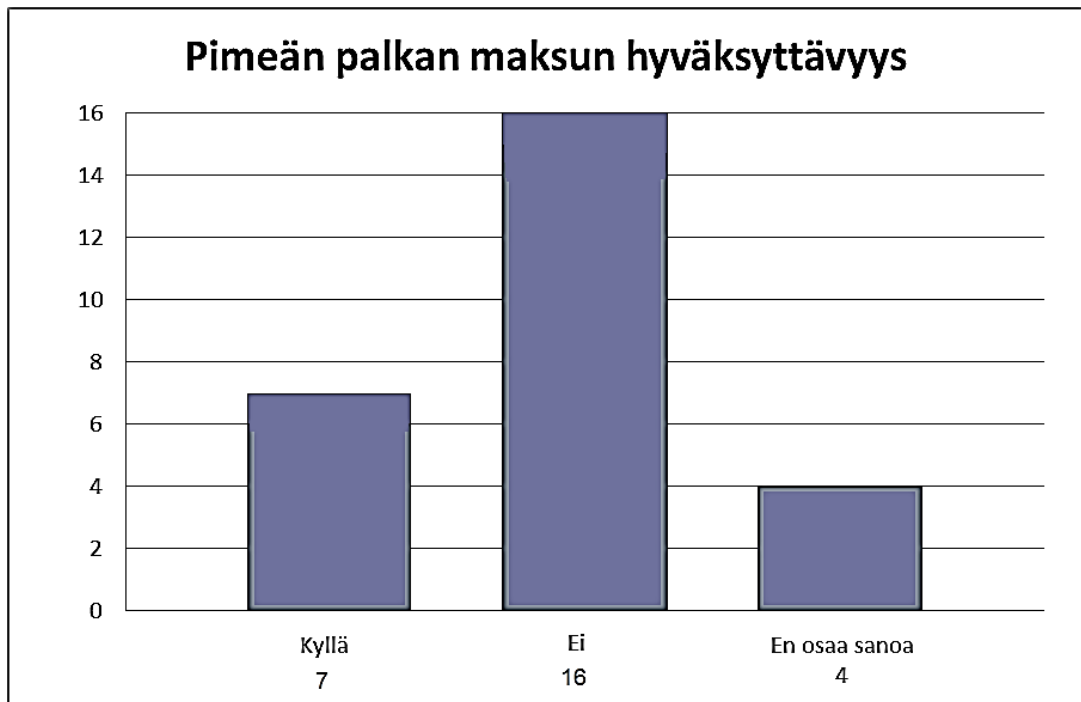
maksua pimeänä itse ja yksi oli saanut ehdotuksen työsuorituksen tekijältä. Loput kolme olivat jättäneet vastaamatta kysymykseen.

Kysymyksessä numero 6 kysyttiin pimeän palkan maksamisen valinnan syitä. Kuudesta pimeän palkan maksun myöntäneistä neljä vastasi syyksi edullisuus. He olivat siis maksaneet palkkoja pimeänä, koska se tuli edullisemmaksi kuin laillinen työvoima. Yksi vastaajista oli valinnut syyksi edullisuuden lisäksi saamansa houkuttelevan tarjouksen ja alhaisen kiinnijäämisriskin. Myös naapurien ja tuttavien neuvot ilmoitettiin pimeän palkan maksun syyksi yhden kerran. Yksi vastaaja ei ilmoittanut syytä ollenkaan.

Vastaajien tuli arvioida kysymyksessä numero 7, kuinka paljon edullisemmaksi omakotitalon rakentaminen tuli, mikäli hän käytti rakentamisessa pimeää työvoimaa. Vastaajista viisi oli vastannut tähän kysymykseen. Arviot vaihtelivat 3 %:sta 80 %:iin. Yksi vastasi 3–5 %, eräs arvio luvuksi 10 %, kaksi vastasi 25 % ja yksi vastaajista arvioi omakotitalon rakentamisen tulleen jopa 80 % edullisemmaksi, kun käytti pimeää työvoimaa. 10 % vastannut vastaaja oli kirjoittanut vastauksensa viereen, että kysymyksestä ei käy ilmi, suhteutetaanko pelkästään palkkamenoja vai kaikkia rakennuskustannuksia, eikä vastaaja kertonut, kumpaa hänen 10 %:nsa tarkoitti. Kysymyksessä oli tarkoitus arvioida kaikkia rakennuskustannuksia.

8.5.2 Asenne ja tietämys pimeästä työvoimasta

Omakotitalon rakentajilta tiedusteltiin, mitä mieltä he olivat pimeästä palkan maksusta. Onko palkan maksu heidän mielestään hyväksyttävää? Kaikki 27 vastasivat tähän kysymykseen. Kuvasta 3 voidaan huomata, että 16:sta vastaajan mielestä pimeän palkan maksaminen omakotitalon rakentamisessa ei ole hyväksyttävää. Vastaajista seitsemän oli sitä mieltä, että pimeänä maksettu palkka on hyväksyttävää, ja neljä ei osannut ottaa asiaan kantaa.

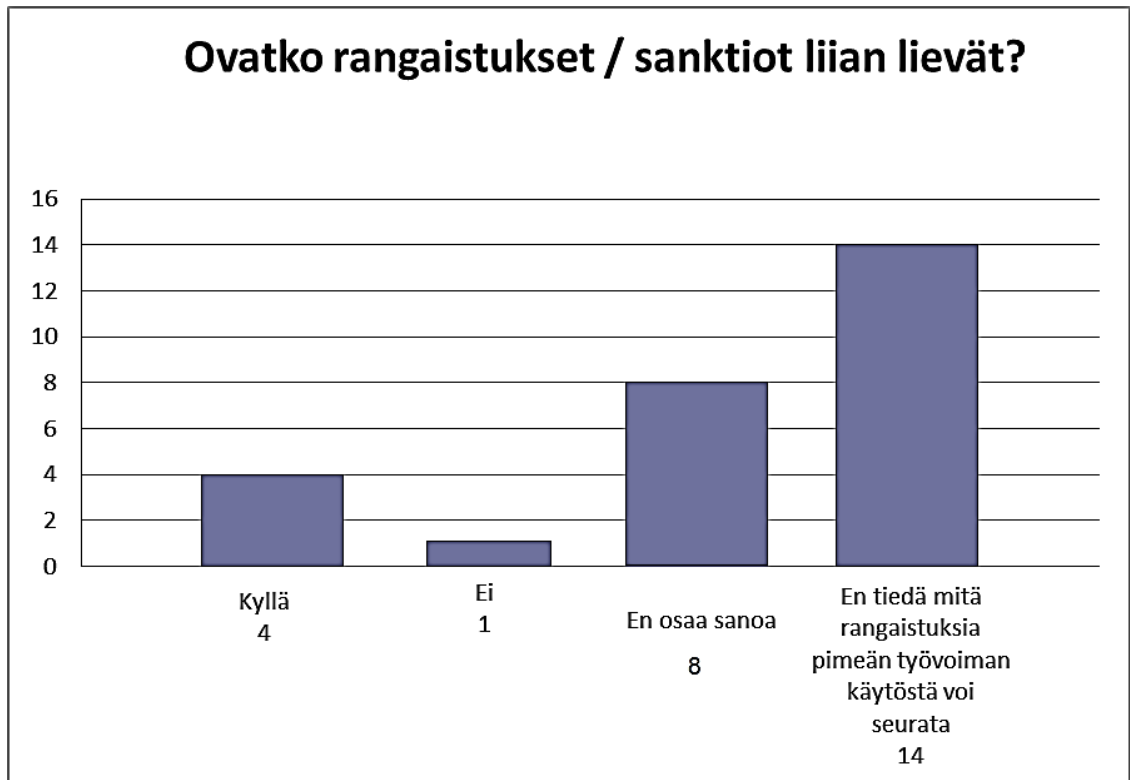

Kuva 3. Pimeän palkan maksun hyväksyttävyyys omakotitalon rakentamisessa. (n=27)

Kuusi vastaajaa siis myönsi maksaneensa palkkoja pimeänä omakotitalon rakennukseen liittyvistä töistä. Näistä viisi oli sitä mieltä, että palkan maksu on hyväksyttävää, ja yksi ei osannut sanoa mielipidettä.

Pimeän palkan maksun kieltäneitä oli siis 21 henkilöä, ja näistä vain kahden henkilön mielestä pimeän palkan maksu on hyväksyttävää. Muiden pimeän palkan maksun kieltäneiden mielestä palkan maksu ilman sivukuluja ei ole hyväksyttävää, tai he eivät osanneet sanoa mielipidettä.

Pimeän työvoiman käytöstä seuraa erilaisia rangaistuksia ja sanktioita. Vastaajilta kysyttiin, ovatko seuraamukset pimeän työvoiman käytöstä liian lieviä. Vastausten tulokset näkyvät kuvasta 4. Kaikki 27 vastaajaa vastasivat myös tähän kysymykseen. 14 vastaajista ei tiedä, mitä rangaistuksia ja seuraamuksia pimeän työvoiman käytöstä voi seurata. Neljän henkilön mielestä rangaistukset ja sanktiot ovat liian lieviä ja kahdeksan ei osannut sanoa mielipidettä. Vain yksi oli sitä mieltä, että rangaistukset ja sanktiot eivät ole liian lieviä.

Kuva 4. Ovatko rangaistukset pimeän työvoiman käytöstä liian lievät? (n=27)

Suurin osa vastaajista ei tiennyt, mitä rangaistuksia ja sanktioita pimeän palkan maksamisesta voi seurata. Näiden vastaajien joukossa on myös kolme henkilöä, jotka myönsivät maksaneensa palkkoja pimeänä. Pimeän palkan maksun myöntäneistä yhden henkilön mielestä rangaistukset ja sanktiot ovat liian lieviä, ja kaksi ei osannut sanoa.

Kysymyksessä 9a kysyttiin, mitä haittaa voisi olla pimeän työvoiman käytöstä omakotitalon rakennuttajalle. 21 vastaajaa vastasi tähän kysymykseen. Lähes jokaiseen vastaukseen oli vastattu työn takuu- tai vastuuasiat. Näillä tarkoitettiin sitä, että mahdollisten omakotitalojen virheiden ja vikojen korjaaminen on hankalaa, jos työ on teetetty pimeää työvoimaa käyttäen. Kuitittomasta työstä on hankala valittaa.

Eräs vastaaja, joka oli maksanut palkkoja pimeinä ja jonka mielestä se oli hyväksyttävää, vastasi haitaksi ammattitaidon. Tällä hän tarkoitti sitä, että työnlaatu voi kärsiä, jos valitseekin jonkun tuntemattoman tekijän tekemään työt pimeänä, mutta tekijältä puuttuu riittävä ammattitaito. Lisäksi yksi vastaaja kertoi haitaksi huonon omantunnon.

Samoin kysymykseen 9b (Mitä haittaa mielestäsi voisi olla pimeän työvoiman käytöstä yhteiskunnalle?) lähes jokainen vastaaja oli vastannut valtion verotulojen menetyksen. Tähän kysymykseen oli vastannut 19 omakotitalon rakentanutta. Vain kaksi vastaajaa mainitsi verotulojen menetyksen lisäksi sosiaaliavustusten väärinkäytön. Viisi vastaajaa vastasi myös haitaksi rakennusalan rehellisten työntekijöiden kärsimät seuraamukset. Näillä vastaajat tarkoittivat sitä, että rehellinen ammatinharjoittaja saattaa menettää työnsä vilpillisesti toimivien takia. Samoin haitaksi nähtiin alan kilpailutilanteen vääristyminen. Vain yksi vastaaja oli vastannut haitaksi rahan menemisen ulkomaille, mikäli pimeän työn tekijät ovat ulkomaalaisia.

8.5.3 Omakotitalon rakentaneiden kehitysideoita ja mielipiteitä

Omakotitalon rakentaneille esitettiin kaksi avointa kysymystä, joissa he saivat kertoa kehitysideoita ja mielipiteensä. Kysymyksessä numero 10 tiedusteltiin omakotitalon rakentaneiden ideoita pimeän työvoiman käytön estämiseen. Tähän kysymykseen ideansa antoi 13 henkilöä.

Neljä vastaajista ehdotti pimeän työvoiman käytön estämiseen valvontaa tai valvonnan lisäämistä. Kaksi vastaajaa oli tarkentanut valvonnan koskemaan kaupungin rakennusvalvonnan valvontaa. Toiseksi eniten ideoita tuli kulujen pienentämisestä. Kaksi vastaajaa tarkoitti tällä työn verotuksen pienentämistä eli ALV-%. Heidän mielestään kevyempi työn verotus kannustaa tekemään töitä.

Eräs vastaaja ehdotti kirjanpidon pitämistä myös yksityisille omakotitalon rakentajille. Kirjanpitoa pidettäisiin niin, että siitä selviäisi raaka-aineet, palkat ja palkan sivukulut. Vastaaja oli kirjoittanut vielä erikseen, että kirjanpidon pitäminen oli hänelle luontaisista, koska oli toiminut yrittäjänä kymmeniä vuosia.

Kovempia sanktioita ehdotettiin pimeän työn teettäjälle ja tekijälle yhdessä vastauksessa. Vastaaja oli myös sitä mieltä, että pimeän työvoiman yritykset pitäisi laittaa toimintakieltoon.

Eräällä vastaajista oli rankaisemisen sijaan aivan päinvastainen näkökulma lähestyä pimeän työvoiman käytön estämistä. Hän ehdotti positiivista kampanjaa, joka keskittyy moraalisten arvojen hyvyyteen eikä rankaisemiseen.

Joukossa oli myös ideoita, jotka ovat jo käytössä tai joita suunnitellaan otettavaksi käyttöön. Eräs vastaaja ehdotti kirjanpidon tutkimista. Hän tarkoitti tällä rakennusliikkeiden kirjanpidon tutkimista ja työntekijöiden papereiden tarkastusta. Tämä torjuntakeino on jo siis käytössä. Ilmoitusvelvollisuutta omakotitalon rakentaville ehdotettiin yhden kerran, ja tätä suunnitellaan jo otettavaksi käyttöön.

Kaksi pimeän palkan maksun myöntänyttä vastaajaa oli kommentoinut kysymystä. Heidän mielestään pimeän palkan maksaminen oli omakotitalon rakentamisessa hyväksyttävää, mutta pimeän työvoiman käyttö isoissa rakennuskohteissa ei ollut hyväksyttävää missään nimessä. Toinen oli vielä kommentoinut, että isojen pörssiomistajien osinkojen pieni verotus on rikollisempaa kuin omakotitalon rakennuksessa maksettu palkka pimeänä.

Kysymyksessä numero 12 kysyttiin omakotitalon rakentaneiden mielipidettä mahdollisesti tulevasta yksityisen omakotitalonrakentajan ilmoitusvelvollisuudesta. Vastaajista 19 antoi mielipiteen ilmoitusvelvollisuudesta. Mahdollisesti tulevaan lakimuutokseen suhtauduttiin hyvinkin kielteisesti, sillä vain kolme vastaajaa oli sitä mieltä, että ilmoitusvelvollisuus olisi hyvä. Vain yksi oli perustellut kantaansa tarkemmin. Hänen mielestään ei myöskään pidä unohtaa raaka-aineita, ja vastaaja piti parhaimpana ratkaisuna kaksinkertaisen kirjanpidon pitämistä, josta löytyy päivämäärät, tavaran toimittaja sekä kuiteista löytyy määrät ja muut tunnistet.

Neljä vastaajista suhtautui mahdollisesti tulevaan ilmoitusvelvollisuuteen epäroiden. Lakimuutoksen nähdään olevan hyvä ja sen jopa uskotaan kitkevän pimeän työvoiman käyttöä osittain, mutta se ei ole vastaajien mielestä aukoton. Eräs vastaaja sanoi, että ilmoitusvelvollisuutta noudattavat jo ennestäänkin rehelliset ja vilpilliset toimivat kuten ennen. Toinenkin vastaaja oli sitä mieltä, että aina löytyvät keinot kiertää. Ilmoitusvelvollisuuden nähdään työllistävän lähinnä rehellistä rakentajaa, ja yksi vastaajista pelkää, että tämä lähinnä aiheuttaa paineita työnjohdon palkkojen korotuksiin. Kahden vastaajan mielestä hyötyhaittasuhde ei ole kovin hyvä, sillä he näkevät ilmoitusvelvollisuuden lähinnä aiheuttavan haittaa rehelliselle työntekijälle, vaikka uskovatkin ilmoitusvelvollisuuden auttavan pimeän työvoiman kuriin saamisessa. Lakimuutos tuntuu kuitenkin heidän mielestään raskaalle ja byrokratiaa lisäävälle.

Loput 11 olivat selkeästi kielteisellä kannalla ilmoitusvelvollisuuden suhteen. Eräs vastaaja jopa arvioi, että omakotitalorakentaminen loppuu kokonaan, koska siitä tulee ilmoitusvelvollisuuden takia liian kallista. Samalla vastaaja kyseli, olisiko luvassa jotain hyvityksiä rakennuttajille, jos ilmoitusvelvollisuus tulee käyttöön. Toinenkin vastaaja oli sitä mieltä, että moni jättää rakentamatta, koska kaikesta tehdään niin vaikeaa. Hänen mielestään rakennusprosessi on jo monille todella hankala, ja isompien rikosten tekijät pitäisi laittaa tarkempaan valvontaan eikä keskittyä vain rakennusalaan. Myös eräs toinenkin vastaaja oli sitä mieltä, että rakennusalan liika holhoaminen ei ole hyväksi, vaan rakennusvalvonta on riittävä.

Kolme vastaajista kuvaa ilmoitusvelvollisuutta hankalaksi ja jopa mahdottomaksi käytännössä, koska ilmoitusvelvollisuuden nähdään aiheuttavan liian paljon valvontaa. Tästä johtuen vastaajien mielestä yksityisten omakotitalojen määräysten tiukentaminen ei tuo mitään säästöjä, vaan valtion kulut saattavat jopa kasvaa.

Byrokratian lisääntyminen huoletti viittä vastaajaa. Talon rakentajan byrokratia nähtiin jo nyt hankalaksi ja lisätyötä ei enää toivottu. Erään vastaajan mielestä byrokratian ja sääntöjen tiukentaminen on vanhanaikaista. Byrokratiaa ja sääntöjä tiukentamalla ei välttämättä saada parempia tuloksia aikaan. Vastaajan mielestä suurin osa kansalaisista on hyviä, jolloin meidän täytyy vedota heihin ja heidän hyvään omatuntoon.

Itse tehty työ ja samoin talkootyö on erään vastaajan mielestä oltava vero- ja ilmoitusvapaata. Samaa mieltä on myös eräs toinenkin vastaaja. Hänen mielestä yhteiskunnassamme on paljon epäkohtia. Hän mainitsee suuret pääomaomistajat ja työnvieroksijat. Yhteiskunnassamme on ihmisiä, jotka välttelevät tahallaan työntekoa ja käyttävät yhteiskuntamme tukia hyväkseen häikäilemättömästi. Hänen mielestä lisäansiota saa tienata pienen palkan lisäksi ilman, että siitä joutuisi maksamaan kohtuuttomasti veroa.

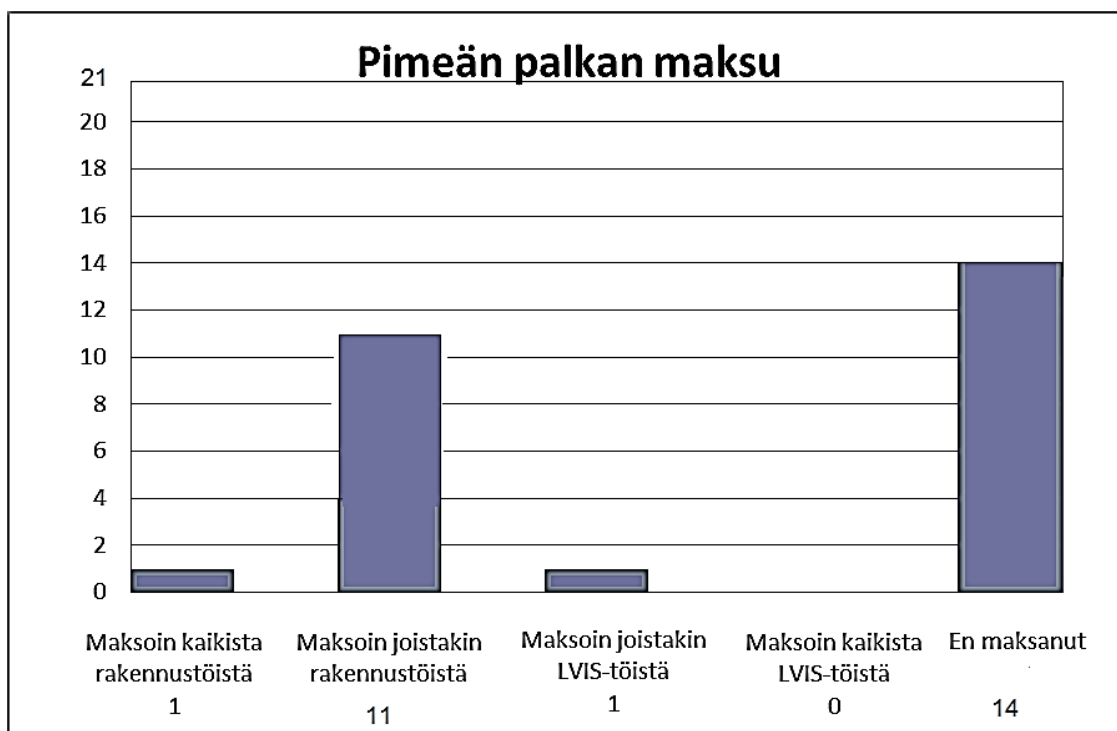
9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli selvittää, kuinka paljon omakotitalon rakentajat käyttivät pimeää työvoimaa vuonna 2011. Kyselyyn vastanneita oli vain 20,9 %, joten saaduista tuloksista ei voi tehdä koko Kouvolan omakotitalonrakentajia koskevia yleistyksiä. Saadut vastaukset ovat silti suuntaa antavia. Rakennusliiton tiedossa oli jo ennestään, että pientalorakentamisessa käytetään paljon apuna sukulaisia ja ystäviä,

joten tämä kyselyn tulos vahvisti tätä olettamaa. Kyselyssä kuitenkin vain yksi vastaaja myönsi käyttäneensä verot kiertävää rakennusliikettä apuna rakentamisessa. Rakennusliitto kuitenkin arvioi kuutamourakoitsijoiden määrän olevan huomattavasti suurempi, pientalorakentamisessa. Tämä tulos kuitenkin kertoisi sen olevan yllättävänkin vähäistä, mutta kyselyyn vastasi vain 27 ihmistä, joten tulos voi olla erilainen, mikäli vastauksia olisi saapunut enemmän.

Ensimmäinen kysymys (Maksoitteko palkkoja pimeänä?) ymmärrettiin kyselyssä ilmeisesti kahdella tavalla. Seitsemän rakennuttajaa oli vastannut kieltävästi pimeän palkan maksuun, mutta kuitenkin he olivat käyttäneet rakentamisessa apuna sukulaisia ja ystäviä. He ilmoittivat myös maksaneensa heille palkan työstä ruokapalkalla tai muulla vastaavalla. Kukaan näistä ei maksanut palkkaa rahallisella korvauksella. Ilmeisesti nämä seitsemän olivat ymmärtäneet ensimmäisen kysymyksen niin, että sillä tarkoitettiin vain rahallista maksamista tai sitten he eivät ymmärrä, että myös sukulaisen ja ystävien käyttäminen apuna rakentamisessa on pimeää työvoimaa, vaikka palkka maksettaisiinkin jollain muulla kuin rahalla. Näistä viisi on sitä mieltä, että pimeän palkan maksu ei ole hyväksyttävää. Tämä puoltaisi tulkintaani, että he eivät tiedä, että myös ruokapalkalla tai vastaavalla maksaminen on pimeän työvoiman käyttöä tai sitten he eivät hyväksy rahallista maksamista, mutta hyväksyvät pienemmän korvauksen. Rahallinen korvaus tietysti tarkoittaa usein suurempaa työtä kuin pelkkä ruokapalkalla tehty työ. Voi olla, että nämä viisi pitävät siis hyväksyttävänä sitä, että rakentamisen apuna saa käyttää sukulaisia ja ystäviä vain vähän. Tämä sama kävi ilmi myös avoimien kysymysten vastauksista, joissa kysymyksiä oli kommentoitu, että verot kiertävien yritysten toiminta ei ole hyväksyttävää. Tässä olisi jopa jatkotutkimuksen tarve. Olisi hyvä selvittää, ymmärtävätkö kaikki varmasti, mikä on laitonta ja mikä ei.

Mikäli vastaisin näin jälkeenpäin ensimmäiseen kysymykseen näiden seitsemän vastaajan puolesta, palkanmaksukuva näyttäisikin hieman erilaiselle (kuva 5). Seitsemän rakennuttajaa oli vastannut kysymykseen 2 (Kuka teki omakotitalonne rakennustyöt?) laillisen rakennusliikkeen tai itsensä lisäksi sukulaiset tai ystävät, joten nämä kaikki seitsemän sijoittuisivatkin kuvassa 2 kohtaan ”Maksoin joistakin rakennustöistä”. Tämä on kuvattu kuvassa 5.

Kuva 5. Pimeän palkan maksu. (n=27)

Pimeää palkkaa maksaneita olisikin kuuden rakennuttajan sijasta 13 ja ei maksaneita 21 sijasta 14. Tämän mukaan noin 48 % vastaajista maksoi omakotitalon rakentamisessa palkkoja pimeänä joko rahalla tai muulla korvauksella. Voidaan siis todeta, että pienitalorakentamisessa sukulaisten, ystävien tai muiden tuttujen käyttö on yleistä, ainakin pienimuotoisena avustuksena.

Tutkimuksen tavoitteena oli myös tarkoitus selvittää omakotitalon rakentajien asenteita pimeän työvoiman käyttöä kohtaan. Hieman yli puolet oli sitä mieltä, että pimeän palkan maksaminen ei ole hyväksyttävää. Ne jotka hyväksyivät, olivat melkein kaikki itse käyttäneet pimeää työvoimaa. Pimeän työvoiman käyttö oli kuitenkin pienimuotoista sukulaisten ja ystävien avustusta. Avoimista vastauksista kävi lisäksi ilmi, että monet rakennuttajat hyväksyvät pienimuotoisen sukulaisten ja ystävien avun, mutta eivät laittomia yrityksiä.

Tutkimuksesta kävi myös ilmi, että noin puolet kyselyyn vastanneista rakennuttajista, eivät ole tietoisia, mitä rangaistuksia ja seuraamuksia pimeän työvoiman käytöstä voi seurata. Tämä tulos on ymmärrettävä, mikäli rakennuttaja ei ole käyttänyt pimeää työvoimaa. Kuitenkin joukossa oli myös rakennuttajia, jotka käyttivät pimeää työvoimaa.

Parempi tiedottaminen rangaistuksista ja seuraamuksista voisi kenties auttaa vähentämään pimeän työvoiman käyttöä.

Rakennuttajat tiesivät, pimeän työvoiman käytöstä aiheutuvat suurimmat haittavaikutukset, niin rakennuttajille kuin yhteiskunnalle. Vain muutama, osasi vastata jotain muuta kuin takuuasiat tai verotulojen menetys. Mielestäni pimeän työvoiman käytöstä johtuvat muutkin haittavaikutukset voisi tuoda paremmin esiin, jotta kaikki olisivat tietoisia näistä. Tämäkin tietoisuuden lisääminen saattaisi vähentää pimeän työvoiman käyttöä.

Juuri omakotitalon rakentaneet ovat parhaita mahdollisia henkilöitä arvioimaan mahdollisesti tulevaa ilmoitusvelvollisuutta. He ovat käyneet rakennusprosessin läpi ja osaavat sanoa, mitä uusi ilmoitusvelvollisuus saisi aikaan rakennuttajissa. Suurin osa vastaajista suhtautuu ilmoitusvelvollisuuteen erittäin kielteisesti. Tämä tulos ei yllättänyt, sillä lakimuutos lisäisi rakennuttajien työtaakkaa. Nämä mielipiteet ovat kuitenkin arvokasta tietoa. Ainakin nämä antavat suuntaa tulevasta suhtautumisesta lakimuutosta kohtaan. Myös uudet ideat pimeän työvoiman käytön estämiseen ovat hyödyllisiä, vaikka niitä saatiinkin vähän.

Tutkimukseni ei sinällään tuonut mitään uutta tietoa, vaan vahvisti jo olemassa olevia aavistuksia. Tämän tutkimuksen tulokset viittaisivat siihen, että harmaata taloutta on pientalorakentamisessa, mutta se on hyvin pienimuotoista. Valvonnan resurssit käytetään ymmärrettävästikin isojen rakennusfirmojen valvontaan.

10 POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen oli haastava ja pitkäkestoinen prosessi. Olen tyytyväinen siihen, että valitsin itselleni mielenkiintoisen aiheen, jonka parissa jaksoin työskennellä. Nyt minulla on laaja kuva harmaasta taloudesta, ja ehkä voin hyödyntää tietouttani myöhemmissä tulevaisuuden haasteissa. Saamiini vastausten määrään en ollut tyytyväinen, mutta olin kuitenkin varautunut vastausten vähäisyyteen aiheen arkaluonteisuuden vuoksi.

Teoriaosassa oli tarkoitus selvittää, mitä tarkoittaa harmaa talous yleisesti. Missä harmaata taloutta esiintyy ja kuinka yleistä harmaa talous on, mitkä ovat harmaan talou-

den vaikutukset. Tavoitteena oli käsitellä harmaata taloutta yleisesti, mutta etenkin painottuen rakennusalan harmaaseen talouteen ja pienrakentamiseen. Tässä mielestäni onnistuin hyvin. Olisin kuitenkin kaivannut enemmän kirjallisia teoksia, mutta niitä on kirjoitettu vähän. Erilaisia lehtiartikkeleita ja muita julkaisuja löytyi kuitenkin paljon ja hyödynsinkin niitä teoriaosassani. Lisäksi sain toimeksiantajaltani tuoretta luentomateriaalia alan asiantuntijoilta. Teoriaosaan olisi myös voinut haastatella alan asiantuntijoita, mutta aika ei enää tähän riittänyt.

Tämä opinnäytetyö opetti minulle ainakin sen, että kyselylomakkeen tekemiseen kannattaa käyttää paljon aikaa. Kysymysten pitää olla tarkkoja ja lomake kannattaa testata useampaankin otteeseen, jotta kaikki ymmärtävät kysymykset varmasti samalla tavalla.

Harmaa talous on varmasti ilmiö, jota tuskin koskaan saadaan kokonaan poistettua. Harmaan talouden jatkuva tutkiminen on kuitenkin tärkeää, jotta harmaan talouden valvontaan voitaisiin löytää yhä uusia keinoja. Yhteiskunnan muutosten myötä myös harmaa talous muuttuu entistä haasteellisemmaksi, joten on tärkeää pysyä muutosten mukana.

LÄHTEET

Björkqvist, K. 2011. Poliisin mahdollisuudet harmaan talouden vaikutuksissa yhteiskunnassamme. Telan seminaari 26.9.2011. Power point materiaali.

Harmaan talouden esiintyminen ja yleisyys. 2011. Verohallinto. Päivitetty 21.4.2011. Saatavissa: [http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_esiintyminen_ja_yleisy\(14463\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_esiintyminen_ja_yleisy(14463)) [viitattu 14.11.2011].

Harmaan talouden määritelmä. 2011. Verohallinto. Päivitetty 21.4.2011. Saatavissa: [http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_maaritelma\(14464\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Harmaan_talouden_maaritelma(14464)) [viitattu 19.11.2011].

Harmaan talouden selvitysyksikkö. 2011. Harmaan talouden tilannekuva II/2011 - Harmaan talouden ajankohtaiskatsaus. Saatavissa: <http://www.vero.fi/download/noname/%7B3C2BBD54-A11B-41F8-9289-F5C85CF3E843%7D/6832> [viitattu 27.10.2011].

Harmaa talous rakennusalalla. 2011. Saatavissa: http://www.mustatulevaisuus.fi/mita_on_harmaa_talous/rakennusala/ [viitattu 20.10.2011].

Helsingin kaupunki, tarkastuslautakunta. 2010. Harmaan talouden uhat, haitat ja torjunta Helsingissä. Tarkastuslautakunnan raportti 8.12.2010. Saatavissa: <http://www.helsinkikanava.fi/fi/kaupunginvaltuusto/strategiaseminaari-2011/harmaan-talouden-uhat-haitat-ja-torjunta-helsingissa-raportti-081210.pdf> [viitattu 28.10.2011].

Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara P., 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.

Hirvonen, M., Lith, P. & Walden, R. 2010. Suomen kansainvälistyvä harmaa talous. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu. 1. painos. Espoo: Eduskunta.

Juusela, J. 2011. Rakennusalan käännteinen arvonlisävero. Tuokko Tilintarkastus Oy. Saatavissa: <http://www.tuokko.fi/web/files/rakennusalankaanteinenarvonlisävero.pdf> [viitattu 29.11.2011].

Kankaanranta, T. & Muttilainen, V. 2010. Kuittikauppa rakennusalan talousrikollisuutena. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

Kervinen, J. 2011. Harmaa talous saa nyrkistä. Talouselämä. 14.1.2011. Saatavissa: <http://www.talouselama.fi/uutiset/harmaa+talous+saa+nyrkista/a560442> [viitattu 29.11.2011].

Käännteinen arvonlisävero Rakennusteollisuuden hampaissa. 2011. Yle uutiset 1.10.2011. Saatavissa: http://yle.fi/uutiset/talous_ ja_politiikka/2011/01/kaanteinen_arvonlisävero_rakennusteollisuuden_hampaissa_2276005.html [viitattu 29.11.2011].

Laki harmaan talouden selvitysyksiköstä 21.12.2010/1207.

Laki verotusmenettelystä 18.12.1995/1558.

Markkanen, J. 2011. Rakennustyömaan turvallisuussuunnittelu. Uudistettu ja ajantasaistettu painos. Helsinki: Suomen rakennusmedia Oy.

Martikainen, T. 2011. Asunnot täynnä vikoja: Näin hurjaa on meno työmailla. Taloussanomat 21.11.2011. Saatavissa: <http://www.taloussanomat.fi/rakentaminen/2011/09/17/asunnot-taynna-vikoja-nain-hurjaa-on-meno-tyomaille/201113117/12> [viitattu 20.11.2011].

Miten harmaasta taloudesta rangaistaan. 2011. Saatavissa: http://www.mustatulevaisuus.fi/mita_on_harmaa_talous/miten_harmaasta_taloudesta_rangaistaan/ [viitattu 18.10.2011].

Mitä on harmaa talous. 2011. Saatavissa: http://www.mustatulevaisuus.fi/mita_on_harmaa_talous/ilmiot/ [viitattu 10.11.2011].

Mäntyneva, M., Heinonen, J. & Wrangle, K. 2008. Markkinointitutkimus 1.painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Niemi, P. & Parviainen, I. 2000. Harmaa talous ja sen torjunta Suomessa – Pääkaupunkiseudun ravintoloitsijoiden mielipiteitä. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Pimeän työvoiman torjunta uhkaillaan rakennustyömailla. 2011. Turun Sanomat 21.6.2011. Saatavissa: <http://www.ts.fi/online/kotimaa/232530.html> [viitattu 30.11.2011].

Rakentajien veronumerot saataneen käyttöön alkuvuonna. 2011. Rakennuslehti 21.11.2011. Saatavissa: <http://www.rakennuslehti.fi/uutiset/talous/25921.html> [viitattu 21.10.2011].

Ranta, E. 2011. "Sairaita" tarjouksia – näin halvalla virolainen rakentaa. Taloussanomat 21.11.2011. Saatavissa: <http://www.taloussanomat.fi/rakentaminen/2011/08/15/sairaita-tarjouksia--nain-halvalla-virolainen-rakentaa/201111291/12> [viitattu 12.11.2011].

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Sisäasiainministeriön tiedote. 2011. Harmaa talous yleistä ravintola-alalla. Valtioneuvosto. Saatavissa: <http://www.valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?toid=2213&c=0&moid=2208&oid=326654> [viitattu 1.11.2011].

Talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuminen rakennus- sekä majoitus- ja ravitsemisalalla – työryhmän mietintö. 2011. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Saatavissa: http://www.tem.fi/files/29563/TEM_17_2011_netti.pdf [viitattu 25.10.2011].

Teematilannekuva. 2010. Rakennusalan yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuuden teematilannekuva. Keskusrikospoliisi. Saatavissa: [http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/turva/home.nsf/files/Yrityksiin%20kohdistuvan%20rikollisuuden%20teematilannekuva%2020100419/\\$file/Yrityksiin%20kohdistuvan%20rikollisuuden%20teematilannekuva%2020100419.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/turva/home.nsf/files/Yrityksiin%20kohdistuvan%20rikollisuuden%20teematilannekuva%2020100419/$file/Yrityksiin%20kohdistuvan%20rikollisuuden%20teematilannekuva%2020100419.pdf) [viitattu 22.11.2011].

Täsmäaseita talousrikollisuuden torjuntaan. 2011. Rakennusteollisuus RT ry:n luentomateriaali 30.8.2011. Power point materiaali.

Vainio, T. & Väisänen, A. 2011. Käänteisen arvonlisäveron merkitys harmaan talouden torjuntakeinona rakennusosalalla. Opinnäytetyö. Liiketalous. Laurea ammattikorkeakoulu. Saatavissa:

https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/33973/tuuli_vainio_anniina_vaisanen.pdf?sequence=1 [viitattu 13.3.2011].

Valtioneuvoston viestintäyksikön tiedote. 2011. Hallitus sopi lisäbudjetista, ensi vuoden talousarvioesityksestä ja valtiontalouden kehyksistä: Vakauden, työllisyyden ja oikeudenmukaisuuden budjetti. Valtioneuvoston kanslia. Päivitetty 15.9.2011. Saatavissa:

<http://www.vnk.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?toid=5299&c=0&moid=5301&oid=337553> [viitattu 17.11.2011].

Vasara, P. 1997. Harmaan talouden tarkastusiskut. Helsinki: Edita.

Verohallinnon tilastoja: Rakennusalan verovalvontahanke. 2011. Verohallinto. Päivitetty 27.10.2011. Saatavissa: [http://www.vero.fi/fi-](http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Verohallinnon_tilastoja_Rakennusalan_ver(18491))

[FI/Tietoa_Verohallinnosta/Verohallinnon_tilastoja_Rakennusalan_ver\(18491\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Verohallinnon_tilastoja_Rakennusalan_ver(18491)) [viitattu 14.11.2011].

Verouudistus harmittaa: ”Onko tästä mitään hyötyä?”. 2011. Rakennuslehti 20.10.2011. Saatavissa: <http://www.uusisuomi.fi/raha/117001-verouudistus-harmittaa-%E2%80%9Donko-tasta-mitaan-hyotya%E2%80%9D> [viitattu 28.11.2011].

Verovalvontatilastoja. 2011. Verohallinto. Päivitetty 27.10.2011. Saatavissa:

[http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Verovalvontatilastoja\(13009\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Verovalvontatilastoja(13009)) [viitattu 19.11.2011].

Wickström, A. 2011. Verottajan aseet harmaan talouden torjunnassa. Telan seminaari 26.9.2011. Power point materiaali.

Tervehdys uuden omakotitalon rakentanut!

Olen Kymenlaakson ammattikorkeakoulun liiketalouden opiskelija ja kirjoitan opinnäytetyötä. Tutkin, kuinka paljon omakotitalonrakentajat maksavat palkkoja pimeinä ja asenteita harmaata taloutta kohtaan. Voitte vastata kyselyyn **nimettömänä**, jolloin henkilöllisyytenne pysyy täysin anonyyminä. Tutkimukseni onnistuminen riippuu vastausten määrästä. Olen lähettänyt kyselyn 129 omakotitalonrakentaneelle Kouvolan alueella. Toivon, että vastaatte kyselyyn **viimeistään 2.3** mennessä osoitteeseen: Markkanen, Peltomiehentie 6 a 4, 45120 Kouvola. Kyselyjen vastaukset tulevat ainoastaan opinnäytetyötäni varten. Postimaksu on maksettu puolestanne.

(Pimeällä palkalla tarkoitetaan työstä saatua korvausta, jota ei merkitä kirjanpitoon. Työstä ei siis anneta kuittia. Tällöin palkasta ei ole maksettu sivukuluja eli ennakonpidätystä eikä sosiaaliturvamaksuja. Tämän järjestelyn johdosta sekä työnantajalle että työntekijälle jää rahaa enemmän kulutukseen. Pimeä työntekijä/yritys tyytyy pienempään palkkaan kuin yhteiskunnalliset velvoitteet hoitava työntekijä/yritys.)

1. Maksoitteko palkkoja pimeänä?

- a) Maksoin omakotitalon 1) kaikista 2) joistakin rakennustöistä
- b) Maksoin omakotitalon 1) kaikista 2) joistakin LVIS-töistä
- c) En maksanut

2. Kuka teki omakotitalonne rakennustyöt?

- a) Rakennusliike / talopakettiyritys (joka kuuluu ennakkoperintärekisteriin)
- b) Rakensin itse
- c) Sukulaiset
- d) Tuttavat, ystävät, työkaverit
- e) Yritys / rakennusalan ammattihenkilö, (jolle maksettiin palkka työstä, mutta ei palkan sivukuluja (siis ”pimeänä”))

3. Kuka teki omakotitalonne LVIS-työt?

- a) LVIS- alan yritys (joka kuuluu ennakkoperintärekisteriin)
- b) Tein itse
- c) Sukulaiset
- d) Tuttavat, ystävät, työkaverit
- e) Yritys / LVIS-alan ammattihenkilö, (jolle maksettiin palkka työstä, mutta ei palkan sivukuluja (siis ”pimeänä”))

4. Mikäli vastasitte kysymyksiin **2 tai 3** myöntävästi **kohtiin c tai d**, miten maksoitte kyseisille henkilöille palkan? (Voit valita niin monta kuin haluat)

- a) Rahalla "pimeänä"
- b) Ruokapalkalla
- c) Korvaamalla omalla työllä takaisin kyseisille henkilöille
- d) Jokin muu, mikä?

5. Mikäli vastasitte kysymyksiin **2 tai 3 kohtaan e** myöntävästi, niin kuka ehdotti palkanmaksua ilman sivukuluja (siis pimeänä)?

- a) Te itse maksajana
- b) Työsuorituksen tekijä

6. Mikäli omakotitalonne rakentamisessa maksoitte palkkoja pimeänä, mitkä syyt saivat valitsemaan juuri tämän vaihtoehdon? (Voit valita niin monta kuin haluat)

- a) Edullisempi
- b) Houkutteleva tarjous
- c) Alhainen kiinnijäämisriski
- d) Sukulaisten, tuttavien, naapurien neuvot
- e) Jokin muu, mikä?

7. Kuinka paljon edullisemmaksi arvioisitte omakotitalonne rakentamisen tulleen, mikäli käytitte rakentamisessa ja/tai LVIS-töissä pimeää työvoimaa?

- a) 10 %
- b) 25 %
- c) 50 %
- d) Jokin muu, arvioi:

8. Onko mielestänne omakotitalon rakentamisessa palkan maksu pimeänä hyväksyttävää?

- a) Kyllä
- b) Ei
- c) En osaa sanoa

9. Mitä haittaa mielestäsi voisi olla pimeän työvoiman käytöstä

a) Teille omakotitalon rakennuttajana?

b) Yhteiskunnalle?

10. Mitä keinoja ehdottaisitte pimeän työvoiman käytön estämiseen?

11. Ovatko rangaistukset / sanktiot pimeän työvoiman käytöstä liian lievät? (Valitse vain yksi vaihtoehto)

a) Kyllä

b) Ei

c) En tiedä mitä rangaistuksia ja sanktioita pimeän työvoiman käytöstä voi seurata

c) En osaa sanoa

12. Mitä mieltä olette mahdollisesti tulevasta yksityisen omakotitalonrakentajan ilmoitusvelvollisuudesta? *(Verotusmenettelystä annettua lakia suunnitellaan muutettavaksi siten, että lakiin lisättäisiin **yksityishenkilöille velvollisuus ilmoittaa rakennuslupaa edellyttävissä korjaus- ja uudisrakentamistoimissa käytetyistä urakoitsijoista tai työntekijöistä** sekä näille maksettujen **maksujen määristä**. Lisäksi maankäyttö- ja rakentamislakia on ehdotettu muutettavaksi siten, että rakennusta ei saa hyväksyä käyttöön otettavaksi, jos omistaja ei ole esittänyt selvitystä ilmoitusvelvollisuuden täyttämisestä. Jos muutos toteutuu, yksityisen omakotirakentajan täytyisi siis ilmoittaa tiedot rakennuslupaa edellyttävässä korjaus- ja uudisrakentamisessa käytetyistä urakoitsijoista tai työntekijöistä. Samalla pitäisi ilmoittaa myös näille maksetut summat).*

KIITOS VASTAUKSISTANNE! 😊